

Joan Grau
El preu de la llibertat
Biografia del meu besavi

07/11/2014

*Dedicat als protagonistes d'aquesta
història: en Joan, la Consol, la
Immaculada, l'Adela i, especialment, en
Joan, el meu besavi.*

Aquest treball no hagués estat possible sense l'ajuda d'en Joan Garriga, en Pelai Pagès i l'Andy Durgan. Tampoc sense els consells i les correccions d'en Joan Antoni Padrós, el meu tutor. Finalment, m'agradaria donar les gràcies a en Joan, la Consol, la Immaculada i, sobretot als meus pares, sense els quals la realització d'aquest treball no hagués estat possible.

Resum: Amb aquest treball he reconstruït la joventut del meu besavi mitjançant entrevistes, recerca documental i visitant alguns dels escenaris de la seva vida. Aquest treball està centrat en la seva joventut, des de la seva etapa a l'Escola del Treball de Barcelona el 1930, quan tenia 17 anys fins a meitat de la dècada de 1940, quan tornà de l'exili de França després de la Guerra Civil, on va lluitar pel POUM, a la mateixa columna que l'escriptor anglès George Orwell, fins que va ser il·legalitzat i la seva columna dissolta a mitjans de l'any 1937. Malgrat que ell és el protagonista del treball, en certa manera també és l'excusa per a parlar d'una època i d'una ideologia, per entendre millor el passat i el present. Aquest treball vol ser també, un homenatge a una generació idealista, que malgrat haver arriscat la vida lluitant contra el feixisme, havent patit la repressió estalinista, la derrota i el dur exili a França, van saber tirar endavant i reconstruir la seva vida.

Abstract: The aim of this research project is to reconstruct my great-grandfather's youth through interviews, documental research and visiting some of his life's sceneries. This work is focused on his youth, from his schooling when he was seventeen in 1930 to the 1940's, when he returned from France after the Spanish civil war, where he fought for the POUM's militias, in the same column as George Orwell did, until it was illegalized and the militias were dissolved in 1937. Although he is the protagonist of this project, is also an excuse to talk about an ideology and an epoch, for a better understood of the past and the present. Furthermore, it wants to be in honour to that idealist generation who, despite risking their life fighting against fascism, suffering the Stalinist repression, the defeat in the war and a hard exile to France, they went ahead and reconstructed their lives.

Índex de continguts

1.	Introducció	5
1.1.	Metodologia	6
1.2.	Glossari.....	9
2.	Infantesa i joventut	10
3.	L'Esperanto a la Barcelona de principi del segle XX	11
3.1.	La Flor de maig	14
4.	El POUM	15
5.	Guerra civil	17
5.1.	La sublevació a Barcelona	17
5.2.	El nou ordre revolucionari.....	20
5.2.1.	Les primeres columnes.....	23
5.2.2.	El front d'Aragó	24
5.3.	Els fets de maig del 37.....	27
5.3.1.	Dissolució de la 29ªDivisió.....	29
5.4.	Intendència.....	30
5.5.	La Batalla de l'Ebre	31
6.	Exili	33
6.1.	Pas de frontera	34
6.2.	El Camp d'Argelers	35
6.3.	Les Montarels.....	37
7.	El retorn.....	38
8.	Conclusió	40
9.	Fonts Consultades	42
Annex	45
1.	Entrevistes.....	45
1.1.	Conversa amb en Joan, la Consol i la Immaculada Grau (Fills de Joan Grau)	45
1.2.	Entrevista a Andy Durgan.....	48
1.3.	Entrevista a Joan Garriga.....	51
1.4.	Entrevista a Pelai Pagès.....	54
2.	Correspondència	61
2.1.	Andy Durgan.....	61

2.2.	Pilar Reverté i ANC	66
2.3.	CIDER	68
2.4.	Pyrénées-Orientales Archives Départementales	70
3.	Documentació	72
3.1.	Sobre el Servei militar de Joan Grau	72
3.2.	Sobre l'Exèrcit Popular	80
4.	Imatges referents a Joan Grau	81
4.1.	Montarels	81

1. Introducció

A principis d'aquest any, navegant per internet, buscant el nom de familiars, vaig anar a raure a un registre de milicians del POUM a partir del nom del meu besavi. Quan em vaig endinsar a la pàgina, anomenada "MILICIANOS POUM-LLETRA G5."¹ vaig veure el seu nom amb les següents dades, que indiquen :

	Domicili	Front	Columna	Destacament	Data	Film
Grau Yuste, Joan	BCN	Oscá	2	Leciñena	7-9-36	514
Grau Yuste, Juan	BCN	-	2	Casetas Quicena	9-10-36	396

Llavors vaig preguntar als meus pares i el meu avi si es tractava del meu besavi i, efectivament, ho era. Jo havia llegit el llibre de George Orwell *Homenatge a Catalunya* i ja m'havia semblat interessant l'ambient descrit per Orwell a Barcelona i els ideals del POUM. Quan vaig preguntar al meu avi Joan sobre la joventut del seu pare, només recordava fets molt esporàdics i deia que se'n penedia de no haver-lo gravat quan era a temps (malgrat que és molt probable que no li hagués explicat tot, possiblement per por). Així doncs, no vaig voler que el que es presentava com una biografia interessant i intensa caigués en l'oblit. Llavors em vaig proposar un objectiu principal: Reconstruir la biografia del meu besavi Joan Grau amb la màxima rigorositat, contextualitzant-la i contrastant els records familiars amb els treballs anteriorment realitzats sobre cada situació concreta i context de la seva vida.

La principal font d'informació pel treball l'havia de treure de la memòria familiar més directa, els seus fills, però, fent un primer sondeig semblava que la memòria familiar era més aviat escassa en aquest sentit. Així doncs, com que no podia treure tanta informació de primera mà com m'hauria agradat, vaig optar per a documentar-me i reconstruir la seva biografia a partir del context general (guerra civil, situació política internacional) i del context més concret (fonts sobre el POUM, milicians que han deixat testimoni, com George Orwell i testimonis del Camp d'Argelers).

Tanmateix, el treball va més enllà del personatge en si. També he volgut entendre uns moments claus de la història espanyola i catalana i del moviment obrer, centrant-me en Catalunya. Per això, el personatge en alguns moments és l'excusa per a parlar de fets concrets.

D'aquesta manera, aquest treball vol ser un testimoni contra la desmemòria i contra l'oblit. Contra l'oblit d'una generació que va arriscar la seva vida per la democràcia malgrat arribar a ser jutjada per traïció a la República, una generació idealista, que creia en un futur on totes les persones tinguessin els mateixos drets i les mateixes oportunitats que van ser doblement perseguits pels totalitarismes de Stalin i els feixistes.

¹ Per accedir a l'enllaç consulteu la bibliografia.

1.1. Metodologia

Per a realitzar la biografia he seguit una metodologia estricta, objectiva, a partir d'entrevistes o dades contrastades.

La primera dada que vaig trobar va ser les butlletes de cobrament (acusaments de recepció de subsidis de guerra rebuts per milicians o familiars de milicians, ja sigui al front, o a la localitat dels familiars), gràcies a la relació que va realitzar i publicar al seu web en J. L. Ausín. Això va ser clau, ja que va ser a partir d'aquí que em vaig plantejar aquest tema com a treball de recerca. Un cop vaig tenir aquesta informació i tenia clar que el treball seria sobre això, la primera entrevista² que vaig realitzar va ser a en Joan, la Consol i la Immaculada Grau, fills de Joan Grau Yuste per a tenir una base sobre la que treballar, més enllà del punt de referència que suposaven les dades de les butlletes de cobrament. En un primer moment, no semblava que pogués treure gaire informació d'aquesta entrevista, ja que quan preguntava al meu avi sobre el tema, tenia records però molt poc concrets. Malgrat això, a l'hora de l'entrevista, entre l'un i l'altre va acabar sortint molt material, malgrat que no tot ja que, per exemple, les dates són bastant difuses i les he hagut de deduir a partir d'altres fonts, com per exemple llibres o entrevistes a historiadors.

Després vaig entrevistar-me amb en Joan Garriga, historiador garriguenc, per què m'informés sobre el context de la Guerra Civil, l'exèrcit de milícies i una mica sobre el POUM.³ També em vaig posar en contacte amb la Fundació Andreu Nin, fundació que té com a objectiu conservar la memòria del POUM i de l'esquerra anta estalinista. D'aquesta manera vaig realitzar una entrevista per correu a Andy Durgan (historiador i membre de la Fundació Andreu Nin), que vaig focalitzar en el POUM i la relació que hi podria haver tingut el meu besavi. Ja per acabar, a principis de setembre, vaig realitzar una última entrevista a Pelai Pagès⁴, un historiador de referència en la Guerra Civil a Catalunya i el POUM, a la UB, que vaig focalitzar en el POUM durant i després la guerra.

Butlletes de cobrament de Joan Grau Yuste que daten del 7 de setembre i del 9 d'octubre de 1936, respectivament.

²Entrevista disponible a la pàgina 2 de l'Annex.

³Entrevista disponible a la pàgina 7 de l'Annex.

⁴Entrevista disponible a la pàgina 10 de l'Annex.

Un altre camp de treball paral·lel a les entrevistes ha sigut la recerca documental mitjançant fonts primàries. Així doncs, he demanat a l'Archivo General Militar de Guadalajara i a l'Archivo General Militar de Àvila, respectivament, els papers referents al servei militar de Joan Grau Yuste i els de la guerra a l'exèrcit, malgrat que només hi ha constància que existeixin els primers (podeu veure una fotocòpia dels documents del servei militar a l'annex). També vaig consultar exemplars de *La Batalla*, el periòdic del POUM durant la Guerra Civil, a Casa de l'Ardiaca, a Barcelona. Em va ser de gran utilitat especialment per a obtenir una visió de primera mà de la repressió que es va exercir sobre el POUM. Així mateix, des d'un bon principi, en Joan Antoni em va proposar que seria interessant obtenir una còpia de les butlletes de cobrament originals, per a obtenir més informació o, senzillament per a veure aquest fabulós testimoni de primera mà. Així doncs, també vaig anar a l'Arxiu Nacional de Catalunya per a veure els documents originals de les butlletes esmentades.

Ja per acabar, un altre aspecte que vaig voler treballar va ser veure de primera mà els escenaris de la seva vida. Per tant, vaig anar a Alcubierre i Leciñena. A la carretera vam veure-hi un búnquer, on hi havia la porta oberta. Hi vam entrar i era un passadís estret i baix, amb el terra que cada cop tenia més aigua fins que, al cap d'uns 15 metres es feia impracticable si no anaves preparat.

Búnquer a la carretera i trinxeres de la Ruta Orwell.

Centre d'interpretació a Corbera d'Ebre.

Posteriorment, vam anar a la Ruta Orwell, unes trinxeres reconstruïdes i senyalitzades situades entre Alcubierre i Leciñena, que va ser un Orwell va escriure gran part del seu llibre *Homenatge a Catalunya*, on descriu els seus dies al front d'Aragó lluitant amb el POUM. A part de llibre d'Orwell, també vaig llegir *El último soldado del POUM*, un llibre on Miquel Adillon explica la seva experiència a les milícies del POUM, com també vaig visionar la pel·lícula de Ken Loach *Terra i Llibertat*, que fa una adaptació audiovisual a partir de l'experiència de George Orwell, amb l'assessorament històric d'Andy Durgan.

També vaig anar a Corbera d'Ebre, a veure un centre d'interpretació de la batalla de l'Ebre anomenat *115 dies*. Aquesta visita em va impactar molt, ja que, a més de informar-me sobre la Batalla de l'Ebre en els aspectes més militars i estratègics, donava una visió des de l'aspecte de les persones que havien de lluitar en unes condicions duríssimes en una batalla

Cementiri dels espanyols a Argelers

decisiva pel futur d'Espanya i Catalunya, amb objectes d'aquella i entrevistes a supervivents.

Finalment, vaig anar a Argelers. Però abans d'anar-hi, vaig llegir el llibre de ficció de Roc Casagran *Ara que estem junts*, per a posar-me en la pell del meu besavi i dels exiliats que van anar a parar al Camp d'Argelers. Per a arribar-hi, primer vaig anar al Museu Memorial de l'Exili de la Jonquera, on s'explica què va suposar la retirada. Allà ens van recomanar anar a un centre d'interpretació d'Argelers: el CIDER (Centre internacional de documentation et d'études de la Retirada). Em va ser de gran utilitat aquest museu per que allà vaig conèixer l'Hèlvia, una historiadora que treballava al museu, que em va posar en contacte amb els Arxius de Perpinyà per a veure si podia obtenir informació de la data d'entrada i sortida del camp del meu besavi i la seva família, però em van notificar que no sortien aquests noms en cap registre, o no s'havien conservat.⁵ També a Argelers, vam visitar el cementiri dels espanyols, un lloc d'homenatge a tots els morts al Camp d'Argelers així com la platja on hi havia el camp i un monòlit en homenatge als interns.

A la memòria dels 100.000 republicans espanyols, internats al camp d'Argelers després de la Retirada de Febrer de 1939. El seu mal: haver lluitat per defensar la Democràcia i la República contra el feixisme a Espanya de 1936 a 1939. "Home lliure, recorda-te'n."

⁵ Vegeu la resposta de l'arxiu a la pàgina 27 de l'Annex.

1.2. Glossari

CNT: Confederació Nacional del Treball

POUM: Partit Obrer d'Unificació Marxista

JCI: Joventut Comunista Ibèrica

PSOE: Partit Socialista Obrer Espanyol

SAT: Sennacieca Asocio Tutmonda (Associació Anacional Mundial)

BOC: Bloc Obrer i Camperol

ICE: Izquierda Comunista de España

FAI: Federació Anarquista Iberica

CCMA: Comitè Central de Milícies Antifeixistes

ERC: Esquerra Republicana de Catalunya

ACR: Acció Catalana Republicana

UR: Unió de Rabassaires

PSUC: Partit Socialista Unificat de Catalunya

UGT: Unió General del Treball

2. Infantesa i joventut

Joan Grau Yuste va néixer el dia 1 de Gener del 1913 i va viure la seva infantesa al carrer Béjar de Barcelona, a Hostafrancs. La primera dada que tinc d'ell més enllà del naixement és de 1930, quan va començar a estudiar a l'Escola del Treball amb 17 anys. Durant la República, aquesta escola es va anomenar popularment com a "La Universitat del poble" degut al seu programa educatiu en el qual s'implantava la coeducació i el laïcisme a l'ensenyament, es reconeixien les cultures i les llengües nacionals i s'impulsava una important renovació pedagògica i metodològica.⁶ Segurament és en aquesta escola on comença a entrar en contacte amb cercles esperantistes

Acabats els estudis va ser destinat a fer el servei militar a La Mola, a Mallorca. La data de filiació al servei militar data de l'1 d'agost de 1934, on diu que era fuster, sabia llegir i escriure i el seu estat civil era "solo", malgrat que és molt probable que ja festegés amb qui seria la seva dona, l'Adela Ferraut Mateu. És curiós que el van qualificar com a *tirador de primera*.

Carnet d'Identitat Escolar de Joan Grau Yuste que data de 1933. Document propietat de fons familiars.

⁶ www.escoladeltreball.org/ca/escola/aspectes-historics/historia/rafael-campalans

3. L'Esperanto a la Barcelona de principi del segle XX

A través de les fotografies reproduïdes al final d'aquest apartat i de l'entrevista als fills de Joan Grau, tenim la certesa que al 1931 ja participava en cercles esperantistes a Barcelona, concretament a l'Akademio Enciklopedika d'Esperanto, al si de la cooperativa Flor de maig. A través de l'esmentada entrevista, també sé que va ser professor d'esperanto:

Era professor d'esperanto, jo tinc llibres d'esperanto a casa. La iaia el va conèixer per què anava a aprendre Esperanto. Feia classes a Hostafrancs, em sembla que on hi ha l'ajuntament ara, al costat de l'Espanya Industrial.⁷

Però, què és l'Esperanto?

L'esperanto és una llengua artificial, creada el 1881 per L.L. Zamenhoff, que aspirava a ser una llengua neutra⁸ que servís com a llengua auxiliar. Aquesta idea va arrelar de seguida entre les classes més populars a Catalunya. Cal remarcar que l'educació al Principat a finals del segle XIX no era general i els obrers no hi tenien accés. A més, les úniques escoles o centres d'ensenyament depenien de l'església, que impartia uns ensenyaments oposats al pensament crític i a les demandes socials, clarament al servei de les classes benestants. Les causes que destaca José del Barrio, director de la Fundación Esperanto, del bon arrelament que va tenir aquesta llengua és la creació d'un sentiment de distància amb la cultura oficial, clarament conservadora, classista i religiosa, reforçant així la cultura alternativa obrera (ja en funcionament des de la creació dels primers ateneus) a Catalunya i, en definitiva, a la creació d'un fort sentiment col·lectiu, insubmís al patriotisme i la religió, els dos instruments principals de manipulació de les classes obreres per part de les classes altes.⁹ Tal va ser-ne la importància en aquest àmbit, que l'esperanto a Alemanya es coneixia com el «llatí dels obrers»¹⁰.

No és d'estranyar aquesta acceptació que, d'alguna manera, ja preveia el creador de l'Esperanto, el Dr. Zamenhof:

Potser per ningú en el món la nostra democràtica llengua tingui tanta importància com per als treballadors, i espero que més o menys aviat siguin els treballadors el suport més fort del nostre moviment. Els treballadors no només experimenten la utilitat de l'Esperanto, sinó que també, més que els altres, sentiran l'essència i la idea de l'esperantisme.

L.-L. Zamenhof (1910)

Els tres corrents ideològics en els quals l'esperanto tenia representació a la Barcelona republicana eren l'anarquista, representat per la CNT, el socialista, representat pel PSOE i el marxista revolucionari, representat pel POUM.¹¹

⁷ Entrevista als fills de Joan Grau. Vegeu la pàgina 2 de l'annex.

⁸ Quan Zamenhof es refereix a llengua neutra, ho fa entenent que, adoptant una llengua nacional com a internacional, es crea una discriminació envers els parlants no nadius. A més, considera que això porta a l'eliminació de cultures i nacionalitats minoritàries.

⁹ Del Barrio, José *Entre educació obrera i alternativa cultural. Per què els treballadors van aprendre esperanto a Espanya al principi del segle XX*. Publicat a Kataluna Esperantisto (2011).

¹⁰ Firth, W: *Esperanto y anarquismo*.

¹¹ L'esmentat article de José del Barrio ha estat de vital ajuda per a la redacció d'aquest apartat.

En l'àmbit socialista, destaquen els cursos d'esperanto a les seus del partit, conegudes com a *casas del pueblo*, malgrat els diversos esforços de militants esperantistes, com F. Azorín Izquierdo. Val a dir que el PSOE tenia una activitat i un seguiment molt minsos a Catalunya, cosa que fa que no tingui una especial rellevància, malgrat que a València hi va haver un important grup esperantista i socialista: El Grup Esperantista Obrero, que va cuidar-se de la revista *Popola Fronto*, que va tenir una gran importància en el transcurs de la guerra.

L'anarquisme, en canvi, era la força més potent a nivell de militància a Catalunya i, especialment, a la Barcelona de l'època. Molts anarquistes es van interessar per la llengua, i van intentar d'aprendre-la en major o menor mesura i propiciar-ne l'ensenyament en cercles locals, ja fos en ateneus o escoles racionalistes. Entre els esperantistes anarquistes cal destacar Ángel Pestaña, que va arribar a defensar l'esperanto com a única llengua auxiliar oficial al II Congrés de la III Internacional el 1920.

Finalment, cal destacar el paper de l'esperanto en els partits marxistes revolucionaris, concretament en el POUM. Malgrat no ser un partit de masses, cal destacar que era molt influent per la seva activitat i el seu prestigi. El partit, ferm defensor de l'educació i la cultura i liderat, precisament, per dos mestres -Andreu Nin i Joaquín Maurin-, va destacar per la elevada quantitat proporcional d'esperantistes a les seves files respecte d'altres partits polítics, d'entre els quals destaquen Ramon Fernández Jurado i Jaume Viladoms. Cal fer esment, també, que durant la guerra civil, el partit va fer algunes edicions de "Informa Bulteno POUM" i "La hispana revolucio" (La revolució espanyola) i va emetre alguns butlletins radiofònics, tot en esperanto.¹²

I dins del POUM hi havia, per exemple, en Fernández Jurado, un militant de l'Hospitalet, va arribar a ser diputat al Parlament de Catalunya però es va morir de seguida, però era un esperantista radical, i molts altres. No m'estranya que em diguis que el teu besavi era un esperantista perquè l'esperanto estava concebut com a l'idioma universal del futur.¹³

És de vital importància, també, un fet clau per a entendre la relació de l'esperantisme i els moviments obrers: El SAT: *Sennacieca Asocio Tutmonda* (Associació Anacional Mundial). Una associació fundada a Praga el 1921 per Eugenio Lanti¹⁴ que tenia com a objectius "mitjançant la utilització constant d'una llengua planificada racionalment, i de la seva aplicació a escala mundial, ajudar a la creació d'esperits racionals, capaços de comparar, comprendre i jutjar idees, tesis, tendències, en conseqüència capaços d'escollir per ells mateixos el camí que consideren més recte o més transitable per a arribar a l'alliberament de la seva classe i per a conduir la humanitat a un esglaó el més alt possible de civilització i cultura."¹⁵ En certa manera, el que pretenia aquesta associació era que la nova cultura esperantista esdevingués un important instrument revolucionari, ja que no va ser (i és!) tant una associació esperantista, sinó una associació obrera que utilitzava l'esperanto.¹⁶

¹² Del Barrio, Toño i Lins, Ulrich: *La utilització de l'esperanto durant la guerra civil espanyola*. (Madrid, 2006).

¹³ Vegeu entrevista a Pelai Pagès a la pagina 12 de l'Annex.

¹⁴ Del Barrio, Toño: Eugenio Lanti, l'anacionalista.

¹⁵ Extret dels estatuts del SAT. Enllaç disponible a la bibliografia.

¹⁶ Del Barrio, Toño: SAT: el esperanto y los trabajadores (2003).

“Record de l’Akademio Enciklopedika d’Esperanto dels companys en el primer curs de la Llengua Esperanto, en Joan. 1 d’abril de 1931” Es pot veure en Joan Grau a l’extrem inferior dret. Document provinent d’arxius familiars.

Grup d’esperantistes. Joan Grau és el primer començant per l’esquerra de la fila superior. Document provinent d’arxius familiars.

3.1. La Flor de maig

L'Akademio Encilopedika d'Esperanto era una acadèmia que es va crear al voltant de la sucursal del Carrer Galileu 40 de la Cooperativa La Flor de Maig el febrer de 1929. Allí fou on Joan Grau va aprendre esperanto i on, probablement en va ensenyar. S'hi feien classes els dimarts, dijous i dissabtes, de dos quarts de vuit a dos quarts de deu de la nit.¹⁷ Cal destacar que van ser impulsades per Teresa Carbó i Comas, militant del BOC i posteriorment del POUM, que va ser la última militant del POUM en veure l'Andreu Nin en vida.¹⁸

Així doncs, que fos esperantista a l'Akademio i militant del POUM, no és cap casualitat, tal i com apunta Pelai Pagès a l'entrevista¹⁹:

Jo he conegut molts militants del POUM i tots eren esperantistes. L'esperantisme era allò de dir: Ja que anem cap a una organització social a nivell mundial: el socialisme. La idea aquesta que ja tenia Marx en el segle XIX que el socialisme havia de ser un sistema inevitablement universal o no existiria mai, requeria una llengua universal i, l'esperanto, curiosament, van ser més sectors obrers i populars els que el van fomentar que no pas burgesos. I dins del POUM hi havia, per exemple, en Fernández Jurado, un militant de l'Hospitalet, va arribar a ser diputat al Parlament de Catalunya però es va morir de seguida, però era un esperantista radical, i molts altres. No m'estranya que em diguis que el teu besavi era un esperantista perquè l'esperanto estava concebut com a l'idioma universal del futur. Avui dia sabem que no ha prosperat, perquè l'anglès ha guanyat la partida. Però la idea era: Ja que anem a un futur universal d'igualtat, de fraternitat, cal que ens entenguem en un sol idioma.

Per tot això, estic convençut que va trobar en l'esperanto un espai de reunió, d'intercanvi d'idees i de formació que va influir fortament en la seva ideologia²⁰, fortament internacionalista i en la militància política.

Però aquesta relació amb l'esperanto va anar molt més enllà que en l'aspecte polític, doncs allà va ser on va conèixer l'Adela Ferraut, qui seria la seva dona. Al cap de poc van començar a festejar, i es van implicar en política. Fins al punt d'arribar a estar tancats a la presó de Montjuïc alguns dies per a repartir octavetes polítiques al carrer de Sants de Barcelona. Els seus fills no recorden quan va ser exactament aquesta anècdota²¹, però sí que abans de la guerra i abans de que es casessin en una

Joan Grau i Adela Ferraut. Imatge propietat de fons familiars.

cerimònia civil. Amb molta seguretat puc afirmar que

¹⁷ Dalmau Torvà, Marc; Miró i Acedo. *Les cooperatives obreres a Sants* (2010).

¹⁸ Biografia del *Fons Teresa Carbó Comas*.

¹⁹ Vegeu l'entrevista completa a Pelai Pagès a partir de la pàgina 10 de l'Annex.

²⁰ "Deia que amb un idioma sol es podia conèixer tothom." Extret de la entrevista als fills de Joan Grau, disponible a la pàgina 2 de l'Annex.

²¹ Entrevista als fills de Joan Grau, pàgina 2 de l'Annex

l'anècdota de les octavetes va tenir lloc abans de la proclamació de la república, durant els últims anys de la Dictadura de Primo de Rivera. Així doncs, tant ell com la seva xicota tenien una ideologia molt concreta, possiblement vinculada a l'anarquisme o al BOC, ja que el POUM com a tal encara no s'havia format.

4. EL POUM

És molt probable que l'ambient que es respirava a l'Akademio Enciklopedika d'Esperanto fos proper al POUM, tenint en compte que va ser impulsat per una militant activa del partit com va ser Teresa Comas.

El POUM neix el 29 de setembre de 1935 i va ser un partit marxista revolucionari que pretenia encapçalar el procés revolucionari iniciat, sobretot, després d'octubre del 34²², el qual havia representat una ruptura clara en el procés republicà.²³ La creació del nou partit va ser la culminació de la unió entre el BOC²⁴ i la ICE²⁵ liderats respectivament per Joaquín Maurín²⁶ i Andreu Nin²⁷, unió duta a terme per la necessitat que veien els dos partits d'un partit únic revolucionari per a l'èxit de la revolució democràtico-socialista:

Para que triunfara la revolución burguesa en Inglaterra y en Francia -las dos grandes revoluciones burguesas clásicas- hubo necesidad de un partido revolucionario de la burguesía: el "independiente" de Cromwell en la primera, y el jacobino de Robespierre y Saint-Just, en la segunda. Para que se impusiera la revolución de Octubre en Rusia, Lenin tuvo antes que forjar

²² Revolució a Astúries de la classe obrera contra l'entrada de la CEDA, de caràcter conservador, al govern espanyol. Aquest fet va comportar un acostament entre les organitzacions d'esquerra i, al mateix temps, va distanciar la dreta i l'esquerra.

²³ Entrevista a Pelai Pagès, fragment disponible a la pàgina 10 de l'Annex.

²⁴ Bloc Obrer i Camperol (1931-1935)

²⁵ Izquierda Comunista de España (1930-1935)

²⁶ Mestre de professió s'afilià a la CNT. I fou un dels cofundadors del setmanari "Lucha Social" (1919), des d'on mostrà simpaties per la revolució bolxevic. Fou, juntament amb Andreu Nin, un dels partidaris de l'ingrés de la CNT a la Internacional Sindical Roja. Mesos més tard, a la CNT s'imposaren les tesis anarquistes. Empresonat el febrer del 1922, quan fou alliberat fundà «La Batalla» com a òrgan de difusió de la teoria i pràctica comunistes. El 1924 fundà la Federació Comunista Catalanoblear (FCCB) del PCE. Aviat manifestà el seu desacord amb la línia sindical propugnada des de la direcció estatal, així com el tracte que la direcció donava a la qüestió nacional catalana. De nou detingut el 1925, va decidir marxar a París, i fins el 1930 no tornà a Barcelona. Quan es consumà el trencament de la FCCB amb el PCE. La FCCB convergí amb el Partit Comunista Català (PCC) per donar lloc al Bloc Obrer i Camperol (BOC) del que Maurín fou elegit president (març del 1931). Fou empresonat el 1934 arran de la seva participació als Fets del sis d'Octubre. Alliberat el 1935, impulsà converses amb les altres forces socialistes del Principat, i aconseguí la confluència amb l'Esquerra Comunista (EC) i la fundació del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) del que fou elegit Secretari General.

²⁷ Mestre de professió, començà militant a la CNT i intentà que aquesta donés suport a la Revolució Russa, integrant-se a la Tercera Internacional. Delegat de la CNT a la Internacional Sindical Roja a Moscou el 1921 va establir contactes amb Lenin o Trotski. Va tornar a Barcelona després de ser perseguit pel nou govern stalinista el 1930. Visqué de les traduccions del rus al català i col·laborà amb el BOC i amb Trotski a Oposició Comunista Espanyola. Cada cop més allunyat de les tesis de Trotski, trencà amb ell el 1935, any en que la ICE (antiga Oposició Comunista Espanyola) i BOC s'uneixen en el POUM, del qual en va ser Secretari Polític.

un partido, el partido bolchevique. Sin partido revolucionario de la clase trabajadora, no es posible la victoria de la revolución socialista.²⁸

El POUM provenia de la tradició anta estalinista, o trotskista, ja que propugnava la revolució socialista, emmirallant-se en la Revolució d'octubre de 1917 a Rússia²⁹ però discrepant envers la tendència stalinista que estava aclaparant el poder. Segons l'ICE:

La fusión (del BOC i de la ICE) se ha realizado sobre la base de un programa redactado en común, como resultado de una discusión que ha durado meses, y que contiene todos nuestros principios fundamentales: afirmación del carácter internacional de la revolución proletaria, condena de la teoría del socialismo en un solo país, de la dictadura democrática del proletariado y del campesinado, defensa de la URSS, con el absoluto derecho de criticar todos los errores de la dirección soviética, afirmación de la bancarrota de las II y III Internacionales y de la necesidad de restablecer la unidad del movimiento obrero internacional sobre una nueva base.³⁰

Cartell del POUM, obra de Siwe que data de 1936.

Així mateix, un eix ideològic molt important del POUM va ser la qüestió nacional, pròxima a les tesis de Lenin i favorable a la autodeterminació de les nacions:

Los movimientos de emancipación nacional constituyen un factor revolucionario de primer orden que la clase trabajadora no puede dejar de lado. El proletariado sólo puede tener una actitud: sostener activamente el derecho indiscutible de los pueblos a disponer libremente de sus destinos y a constituirse en Estado independiente, si esta es su voluntad.³¹

El POUM disposava, en el moment de la seva creació d'uns 7.000 o 8.000 militants, una xifra important en l'època, fet que el feia el "primer partit obrer que existia a Catalunya, amb incidència, i amb nombre de militància"³²

Totes aquestes característiques feien que el POUM fos un partit molt particular, fortament enfrontat a la URSS i al seus representants a Catalunya i a Espanya, el PSUC i el PCE, fet que va dur a la seva il·legalització el Maig de 1937, després dels Fets de Maig del 37.³³

Tal i com descriu Pelai Pagès en el seu estudi³⁴, la majoria de militants provenien del sindicalisme revolucionari encarnat per la CNT i del catalanisme radical, sense oblidar aquells militants que aquesta era la seva primera militància, com tot indica que va ser el cas de Joan Grau Yuste.

²⁸ *POUM, Qué es y qué quiere el Partido Obrero de Unificación Marxista*. Programa fundacional del POUM.

²⁹ Revolució que va suposar la fi del tsarisme i l'inici del sistema socialista a Rússia, per primera vegada al món.

³⁰ *Carta del Comitè Nacional de la ICE al Secretariat Internacional, 21 de Juliol de 1935*. Butlletí interior de la ICE, 1 d'agost de 1935.

³¹ Ídem nota 28.

³² Entrevista a Pelai Pagès

³³ Els Fets de Maig s'expliquen detalladament a la pàgina 27 d'aquest mateix treball.

³⁴ Pagès Blanch, Pelai: *Dirigents i militants POUM: un planter divers i plural*. (2010). Pàgs. 41-66.

5. Guerra civil

La proclamació de la República el 14 d'abril de 1931, rebuda amb entusiasme pels sectors més populars i d'esquerres, va ser un cop molt dur per a la dreta reaccionària espanyola que ja el 1932 va fer un cop d'estat³⁵, fracassat, contra el nou govern republicà. El 1933 es crea la Falange Española, un partit feixista que té el suport de molts militars, agrupats en el si de la Unión Militar Española. Aquests comencen a conspirar per a derrotar el règim republicà i establir un règim totalitari, autoritari, no parlamentari, nacionalista, unitari i *imperialista*.

5.1. La sublevació a Barcelona

A Barcelona, i a l'estat espanyol en general, l'esclat de la sublevació feixista no va ser cap sorpresa, des de feia dies es coneixien les intencions d'alguns militars i, en conseqüència, es va procedir per part d'autoritats i organitzacions obreres a la requisita de cotxes i armes durant la nit de dissabte 18 de juliol al diumenge 19. A nivell institucional, el llavors president de la Generalitat, Lluís Companys havia trobat documents que evidenciaven de les intencions rebels del capità López Varela³⁶ i havia informat a Madrid mitjançant el jove diputat d'ERC Ramon Casanellas³⁷.

El pla dels militars feixistes era que els, aproximadament, 5.000 soldats que hi havia en les diverses casernes de la perifèria de Barcelona (Bruc, Tarragona, Lepant, Castell de Montjuïc, Sant Andreu, Girona, Jaume I, Llúria, Docks, Drassanes i Capitania General) s'alcessin en columnes per tal de convergir al centre de la ciutat -de la cruïlla de la Diagonal amb el passeig de Gràcia fins al port- i prendre'n els edificis estratègics de la vida política i els serveis de comunicació (el Palau de la Generalitat, Governació, Telefònica, la Comissaria d'Ordre Públic, l'Ajuntament i les emissores de ràdio) per a facilitar la dominació de la ciutat. El comandament de la rebel·lió l'havia de prendre el general de cavalleria Alvaro Fernández Burriel³⁸, fins que arribés el General Goded³⁹ per a reforçar l'ànim als soldats sollevats després de prendre el control de Mallorca i Eivissa. De matinada, els soldats havien rebut una generosa ració de conyac i se'ls va dir que anaven a desfilars en honor a les "Olimpiades Populares"⁴⁰ o

EL MOVIMIENTO SUBVERSIVO EN BARCELONA

LOS PRIMEROS RUMORES. - PRECAUCIONES

Durante toda la noche del sábado se notó en las Ramblas y en otras calles céntricas de la ciudad, así como en las barriadas obreras gran animación y efervescencia entre el público que transitaba por las calles.

Circularon insistentes rumores según los cuales en aquella misma noche iban a salir de los cuarteles del extrarradio las tropas iniciando un movimiento subversivo contra el régimen republicano.

Uno de los detalles que hacía prever que se intentaba el movimiento lo demostraba el hecho que por parte de la autoridad e incluso por las organizaciones obreras y políticas se requisaban automóviles particulares y se efectuaban determinadas concentraciones.

Aparte de otras precauciones, la autoridad efectuó una requisita de armas en todos los establecimientos del ramo en Barcelona.

Las primeras horas de la madrugada transcurrieron sin que nada anormal ocurriera, hasta el extremo que se llegó a decir que el movimiento subversivo no tendría efecto en Barcelona.

³⁵ Cop d'estat de Sanjurjo (10/8/1932).

³⁶ Capità de l'Arma d'Artilleria. Nascut el 1898, el juliol de 1936 estava destinat al Regiment d'Artilleria de Muntanya nº1, de guarnició a Barcelona. Es va revoltar contra el govern republicà a Barcelona i va caure presoner el 20 de juliol. Va ser jutjat el 25 d'agost per un tribunal militar, condemnat a mort i afusellat l'endemà.

³⁷ Thomas, Hugh. *La Guerra Civil Española, Alzamiento y Revolución, Libro II.* (1979) Pàgina 49.

³⁸ Àlvaro Fernández Burriel (1879-1936) fou un militar africanista que destacà per ser el militar de més alta graduació (comandant) sollevat a Barcelona el 19 de juliol de 1936, va ser executat el 12 d'agost del mateix any al costat de Manuel Goded.

³⁹ Manuel Goded Llopis (1882-1936) fou un militar d'ascendència catalana nascut a Puerto Rico, que capitanejà la revolta militar a Barcelona a l'inici de la Guerra Civil espanyola, motiu pel qual fou detingut, jutjat de manera sumaríssima i afusellat per les forces fidels a la república espanyola al Castell de Montjuïc de Barcelona.

⁴⁰ L'estiu del 1936 Barcelona havia de celebrar una olimpiada esportiva amb un caràcter marcadament antifeixista per donar resposta als Jocs Olímpics oficials que aquell any se celebraven a Berlín, la capital del Reich d'Adolf Hitler. Lluís Companys és nomenat president d'honor de l'Olimpiada Popular que

que anaven a combatre un aixecament anarquista⁴¹. Així mateix, més tard, el coronel Jacobo Roldán comentà a Goded:

Los soldados están luchando bien, pero solo Dios sabe lo que ocurrirá cuando se enteren de que nos estamos alzando contra la República.⁴²

Cosa que demostra el poc suport que va tenir el cop a Barcelona en el sector civil, però també entre el sector militar.

Quan van sortir de les casernes, els militars es van trobar amb barricades i una forta resistència de les forces lleials a la República i a la Generalitat, com la Guàrdia Civil, la Guàrdia d'Assalt i una resistència obrera (formada principalment per militants i simpatitzants de la CNT-FAI, del POUM i del PSUC) molt forta en nombre i en armament, fet que va impedir que les tropes revoltades confluïssin a Plaça Catalunya.

És molt probable que en Joan Grau combatés aquell dia a Barcelona, ja que estava fortament polititzat. Andy Durgan diu:

El POUM salió a la calles el 19 de julio, como los demás organizaciones obreras, y luchó, con las pocas armas que tenían contra los sublevados; sus militantes tuvieron un papel destacado en las luchas en la Plaça de Catalunya y la Plaça Universitat. En todos los barrios hubieron luchas y participó con otros obreros construyendo barricadas y intentando de conseguir armas.⁴³

Foto d'Agustí Centelles presa el dia 19 de Juliol de 1936 a Plaça Catalunya, on el POUM va jugar un paper destacat.

Així doncs, el POUM va jugar un paper molt important per aturar la sublevació, especialment a Plaça Catalunya i a Plaça Universitat.

I Pelai Pagès:

Els militants del POUM varen sortir al carrer... [...] Bé, de fet, Germinal Vidal, el secretari general de la J.C.I., que era la joventut del POUM, precisament va morir en els fets del 19 de juliol, a la Plaça Catalunya. Hi va haver una intensitat important, i molts militants del POUM es van mobilitzar [...]. El POUM va actuar sobretot en els fronts, allà on hi havia resistència dels militars: Eren la Plaça Catalunya, ja saps que allà hi havia una oficina de l'exèrcit, una residència

disposa del suport i el finançament dels governs espanyol i francès. Per al certamen, s'inscriuen més de cinc mil atletes de diverses nacionalitats, però s'ha de suspendre perquè la inauguració coincideix amb l'inici de la guerra civil a Espanya. Molts dels atletes estrangers s'allisten com a voluntaris a les milícies populars per lluitar contra el feixisme des de la primera línia de front, i no en un estadi esportiu com estava previst.

«De la malfiança a la desfeta». *Sàpiens* n.134

⁴¹ Thomas, Hugh. *La Guerra Civil Española, Alzamiento y Revolución, Libro II.* (1979) Pàgina 50.

⁴² Thomas, Hugh. *La Guerra Civil Española, Alzamiento y Revolución, Libro II.* (1979) Pàgina 53.

d'oficials, em sembla, que allà va ser un dels llocs on es van fer forts, i també a capitania. Passa que clar: la CNT era la organització més nombrosa, la que agrupava més militants i la que va tenir un paper més decisiu. Però que els militants del POUM van sortir al carrer, o i tant! A tot arreu, eh! I a Lleida, allà on eren una força important, varen ser decisius per al fracàs de la revolta militar.

Goded va arribar en un hidroavió a Barcelona a les 11 del matí però no va aconseguir inculcar suficient valor als seus homes ni convèncer la Guàrdia Civil perquè es rebel·lés: el General Aranguren, cap de la Guàrdia Civil, va continuar afirmant que ell només obeiria les ordres de la Generalitat de Catalunya, mentre el Coronel Antonio Escobar (també de la Guàrdia Civil) es va posar a disposició del govern català.

La lluita va durar amb més o menys intensitat fins a les sis de la tarda, moment en que s'hissa la bandera blanca al balcó central de l'edifici de Capitania General, on Goded havia instal·lat el seu quarter general, després de ser canonejat per les forces lleials a la Generalitat. Finalment, Goded va ser capturat i portat davant de Companys, on va radiar un discurs de rendició:

La suerte me ha sido adversa y yo he quedado prisionero. Por lo tanto, si queréis evitar el derramamiento de sangre, los soldados que me acompañáis quedáis libres de todo compromiso.⁴⁴

Segons l'historiador Hugh Thomas, amb aquest missatge, Goded va voler evitar que s'enviés a Barcelona l'ajuda mallorquina que havia demanat (un batalló d'infanteria i una bateria de muntanya) poc abans de que Capitania quedés aïllada i completament assetjada per les forces republicanes i obreres, encara que això suposés una injecció d'ànim per a les forces lleials.

En les primeres hores de la nit, els rebels a Barcelona només resistien a la caserna de les drassanes, a prop del port, i la Caserna de Sant Andreu (amb el seu important arsenal militar), a uns quilòmetres del centre de la ciutat, places que van ser reduïdes i derrotades el dia 20, cal destacar la mort del líder anarquista Francisco Ascaso durant els combats, així com la de Germinal Vidal, el secretari general de la joventut del POUM, la JCI.

⁴⁴ Thomas, Hugh. *La Guerra Civil Española, Alzamiento y Revolución, Libro II.* (1979) Pàgina 53.

5.2. El nou ordre revolucionari

El dia 20 al vespre, la revolta havia estat derrotada a Barcelona, però no només això, ja que va canviar per complet el panorama polític: la ciutat estava completament a mans dels anarquistes i les milícies obreres, que s'havien fet forts -només en l'assalt a la caserna de Sant Andreu els anarquistes van passar de tenir 200 fusells a tenir-ne 30.000-⁴⁵. Es calcula que en aquell moment, la CNT tenia uns 30.000 militants, mentre que els serveis d'ordre públic només tenien 5.000 efectius. I es va obrir un nou debat polític: s'havia d'escollir entre un retorn a la legalitat republicana (que suposaria el manteniment de les institucions i el desenvolupament del programa del Front Popular) o la construcció d'un nou estat fruit de la revolució que acabava de començar, amb la predominança dels sectors més radicals del Front Popular⁴⁶. Companys, veient la força dels anarquistes i com havien lluitat el dia 19, va escollir la segona opció. Òbviament, els caps de les forces d'ordre públic no van veure amb bons ulls la proposició de Companys, ja que a la pràctica significava entregar el poder i l'autoritat de la Generalitat a la revolució llibertària, però ho veien com la opció més realista. Per exemple, cito Escofet:

El president del govern català Lluís Companys amb el Comitè Central de Milícies Antifeixistes durant la primera reunió, a l'Escola Nàutica de Barcelona el 21 de Juliol de 1936.

Per restablir l'ordre públic hauríem d'entaular una altra batalla tan important com la que acabem de viure, i això no és possible. Com obligar els nostres guàrdies, tan fatigats, però ebriss i eufòrics per la victòria aconseguida, a entrematar-se amb aquelles mateixes persones amb les quals han lluitat, braç a braç, contra un enemic comú, per uns ideals de llibertat? Si fèiem la bogeria d'intentar-ho ara, tampoc no ho aconseguiríem.⁴⁷

Així doncs, Companys convocà a Durruti, Garcia Oliver i Abad de Santillán el mateix dia al vespre, al Palau de la Generalitat:

“El cap dels mossos d'Esquadra va sortir a trobar-nos a la porta principal de la Generalitat. Anàvem armats fins a les dents: fusells, metralladores i pistoles. Descamisats i bruts de pols i fum.

- Som els representants de la CNT i de la F.A.I. que Companys ha cridat -li vam dir al cap-. I aquests que ens acompanyen són la nostra escolta. (...) Companys ens va rebre dempeus, visiblement emocionat. Ens va encaixar la mà i ens hagués abraçat si la seva dignitat personal, afectada molt vivament pel que pensava dir-nos, no s'ho hagués impedit.”

Aleshores, Companys els va dir el següent:

⁴⁵Thomas, Hugh. *La Guerra Civil Española, Alzamiento y Revolución, Libro II*. (1979) Pàgina 73.

⁴⁶ El Front Popular va ser una coalició electoral que va unir tots els sectors de l'esquerra i que va resultar vencedora a les eleccions legislatives de 1936.

⁴⁷ Pagès i Blanch, Pelai (director). *La Guerra Civil als Països Catalans* (València, 2007). Pàgina 60.

“Abans que res, he de dir-vos que la CNT i la FAI no han estat mai tractades com es mereixien per la seva verdadera importància. Sempre heu estat perseguits durament i jo, amb molt dolor però forçat per les realitats polítiques, que abans estava amb vosaltres, després m’he vist obligat a enfrontar-m’hi i a perseguir-vos. Avui sou els amos de la ciutat. Si no em necessiteu o no em voleu com a president de Catalunya, digueu-m’ho ara, que passaré a ser un soldat més en la lluita contra el feixisme. Si, pel contrari, creieu que en aquest lloc, que només mort hagués deixat a mans del feixisme triomfant, puc, amb els homes del meu partit, el meu nom i el meu prestigi, ser útil en la lluita [...], podeu comptar amb mi i amb la meua lleialtat d’home i de polític que està convençut que avui mor un passat vergonyós, i que desitja sincerament que Catalunya sigui el primer dels països més avançats en matèria social.”

Joan Garcia i Oliver⁴⁸

D’aquesta manera, Companys va voler omplir el buit de poder que s’havia creat el 19 de juliol a Barcelona (i en conseqüència a Catalunya) proposant els anarquistes ocupar en la política l’espai que havien aconseguit al carrer. Malgrat tenir una sòlida oportunitat d’establir el *comunisme llibertari*⁴⁹, els anarquistes de la CNT van acabar decantant-se per a unir-se al govern de la Generalitat, degut a que aquesta opció (emprar totes les forces en la lluita contra el feixisme), defensada, entre altres, per Marià R. Vázquez, Diego Abad de Santillán i Frederica Montseny va gaudir de més acceptació que la defensada per Garcia Oliver, en la qual proposava la presa del poder i l’anul·lació del Govern de la Generalitat⁵⁰. Un fet que diversos historiadors, com Hugh Thomas o José Antonio Pozo, veuen com a vital per a el triomf de la tesi *col-laboracionista* seria la distribució desigual de forces de la CNT, molt poderosa a Catalunya, però feble a la major part d’Espanya que, en el cas de l’enderrocament de la Generalitat per part dels anarquistes, conduiria a l’aïllament de Catalunya vers l’estat Republicà.

Així doncs, amb un ban, recollit a *La Vanguardia* del dia 22 de juliol i publicat el dia 21, firmat per tots els components del Comitè⁵¹, és donava a conèixer el Comitè Central de Milícies Antifeixistes (a partir d’ara C.C.M.A.) i el nou ordre revolucionari. Malgrat que es pot considerar generosa la concessió de la CNT als altres grups polítics, tenint en compte la situació als carrers de Barcelona, és molt possible que aquesta actués així per a frenar el POUM, un competidor que dirigia de manera sistemàtica propaganda política vers les masses de la CNT, que, d’altra manera, hagués vist reforçat el seu lideratge a Lleida, Girona i Barcelona.⁵²

⁴⁸ Joan Garcia i Oliver, *Los organismos revolucionarios - El Comité Central de las Milicias Antifascistas de Cataluña. De Julio a Julio - Un año de lucha* (Barcelona, 1937). Pàgina 193

⁴⁹ El comunisme llibertari és una ideologia política que defensa l’abolició completa de la propietat privada dels mitjans de producció, i la substitució de l’economia de mercat per un intercanvi lliure i no regulat de béns per part dels seus productors. A diferència d’altres formes de comunisme, sosté que el govern central és innecessari, i proposa en lloc d’aquest l’autogestió de les comunitats productives a tots els nivells.

⁵⁰ Santacana, Carles. *La Guerra Civil a Catalunya. Volum I.* (2004) Pàgina 94

⁵¹ ERC: Artemi Aiguader, Jaume Miravittles i Joan Pons. ACR: Tomàs Fàbregas. UR: Josep Torrents. Partits Marxistes (PSUC i POUM respectivament): Josep Miret i Josep Rovira. CNT.: José Asens, Buenaventura Durruti i Joan Garcia Oliver. FAI: Aurelio Fernández i Diego Abad de Santillán. UGT: Josep del Barrio, Salvador González i Antonio López.

⁵² Santacana, Carles: *La Guerra Civil a Catalunya. Volum I.* (2004) Pàgina 99

El ban anunciava que les funcions del C.C.M.A. eren: Mantenir l'ordre revolucionari a través d'uns equips formats amb aquest objectiu i degudament acreditats (qualsevol que actués al marge del comitè seria considerat facciós), autoritzar a les organitzacions que el formaven a obrir centres d'allistament per a formar les Milícies Antifeixistes. Però, a més, el C.C.M.A. va acabar essent, *de facto*, la principal autoritat a Catalunya, malgrat que la Generalitat no va perdre del tot el seu poder.

De la mateixa manera que a Barcelona s'havia creat el C.C.M.A., no va ser l'únic cas, en pràcticament totes les localitats de Catalunya es va crear un Comitè que, malgrat els diferents noms que podia adoptar, arreu complia la funció de rellevar el poder fins aleshores oficial.

5.2.1. Les primeres columnes

Simultàniament a l'organització del Comitè, la CNT i el POUM van ser les primeres organitzacions que van enviar columnes de milicians al front d'Aragó, on els militars rebels havien tingut èxit a Osca, Saragossa i Terol:

S'organitzen en milícies, és a dir, són gent que no tenen preparació, que s'allisten sota les banderes de Companys, de la columna Escaso, la del POUM, són gent que per coincidència ideològica es posen en un grup i marxen, dit en termes ben normals a la brava, en camions... i marxen cap al front de l'Aragó, amb la idea de conquerir Saragossa, Osca, Terol, que els semblava que podien evitar la irrupció de les tropes franquistes cap a Catalunya[...]⁵³

La dues primeres columnes que van marxar cap al front d'Aragó van ser la columna Durruti i la columna Ascaso, ambdues de la CNT que van marxar, respectivament, el 24 i el 25 de juliol. La primera columna del POUM no sortiria de Barcelona fins el dia 25 de juliol, amb 2.000 homes i una bateria d'artilleria, i dirigida per Jordi Arquer i Manuel Grossi. Però no va ser la única columna del POUM. També fou important la columna dirigida per Josep Oltra, Picó i Balada, també anomenada "La Segona columna del POUM" o, més endavant la columna "Alcubierre"⁵⁴.

Segona columna del POUM a la Caserna Lenin de Barcelona. Al fons es distingeix George Orwell, que destaca per l'alçada.

Els microfilms analitzats (pàgina 4) revelen que Joan Grau Yuste va estar allistat en aquesta segona columna des de principis d'agost o finals de juliol de 1936, ja que el primer cobrament és el 7 de setembre a Leciñena i era mensual, per tant, devia sortir de Barcelona amb el gruix de la columna el dia 26 de juliol. Aquesta columna disposava de mil homes i seixanta genets i, després d'arribar a Alcubierre el 7 d'agost, va establir el seu comandament a Tierz.

La 2ª columna luchó primero en la zona de Quicena / Tierz (agosto / principios de septiembre 1936) y después fueron a Leciñena, donde el 12 de octubre el pueblo fue tomado por los fascistas; mas de 100 milicianos murieron, según fuentes fascistas; unos 150 según el POUM. Ningún de estos muertos hubieron sido recuperados por los demás milicianos dado que tuvieron que salir rápido para evitar su exterminación total. La mayoría pasaron a formar parte del frente de Alcubierre.⁵⁵

Va ser la columna on van lluitar, entre d'altres, el poeta John Cornford i l'escriptor George Orwell.⁵⁶

⁵³ Entrevista a Joan Garriga completa disponible a la pàgina 7 de l'Annex.

⁵⁴ Hurtado, Segura i Villarroja: *Atles de la Guerra Civil a Catalunya*. (2010). Pàgina 108.

⁵⁵ Entrevista a Andy Durgan completa disponible a la pàgina 5 de l'Annex.

⁵⁶ Alcofar Nassaes, J. L.: *Cataluña en la Guerra Civil española* 3. (1986) Pàgina 40.

5.2.2.El front d'Aragó

Tal i com relata Pello Erdoziain, secretari de la Fundació Andreu Nin al web d'aquesta⁵⁸, Joan Grau va arribar a Alcubierre amb la segona columna del POUM, comandada per Oltra, Picó i Balada, el dia set d'Agost de 1936. El 7 de setembre es trobava a Leciñena, un poble situat en una posició desfavorable per la seva defensa,

d'on els feixistes n'havien estat expulsats el dia sis d'agost. Ja a mitjans de setembre, aquesta segona columna du a terme amb èxit la presa de Perdiguera, concretament, el dia 11 de setembre⁵⁹. Just després d'aquest combat, hi ha constància que hi va haver ofensives al front d'Osca per a prendre Siétamo i Estrecho de Quinto i Montearagón i d'aquesta manera tallar la carretera que connectava Osca amb Barbastro i aïllar la capital.

No sabem on es trobava en Joan Grau a mitjans de setembre, ja que no tenim cap tipus de pistes en cap sentit. Així doncs, tan podria haver estat a la Zona d'Osca com a la d'Alcubierre. El 12 d'octubre, Leciñena passava a mans dels franquistes després d'un atac de gran envergadura per part d'aquests que va causar entre 100 i 150 baixes pels milicians. Així, el front de Saragossa s'estabilitzà a la Serra d'Alcubierre a mitjans d'octubre de 1936. Més enllà de l'atac fracassat a Osca els dies 21 i 22 d'octubre, on podem afirmar amb gairebé total seguretat que si que hi va participar, aquesta va ser

La columna del capitán Medrano sigue avanzando.

BARBASTRO, 30.
Las columnas salidas a las cuatro de la madrugada, compuestas de tres baterías y fuerzas de Infantería al mando del capitán Medrano, ha ocupado Angüés y Siétamo, este último a 12 kilómetros de Huesca.
La toma de Siétamo tiene gran importancia es estratégica.

Crònica de La Vanguardia de l'atac a Siétamo.⁵⁷

una etapa força monòtona, però molt interessant.

⁵⁷ Divendres 31 de juliol. Pàgina 12.

⁵⁸ Erdoziain, Pello: *El POUM en el frente de Huesca* (2008).

⁵⁹ Trallero, Salvador, Ed.: *Cartas de Grossi*. (2009) Pg. 49.

5.2.2.1. El dia a dia

L'exèrcit de milícies, excepcionalment descrit per Orwell (recordem que va lluitar amb el POUM a Aragó a la segona columna d'aquest), era un exèrcit que va ser "una mena de microcosmos d'una societat sense classes. En aquella comunitat on ningú no aspirava a ascendir, on tot escassejava però on no hi havia privilegis ni aduldors, hom vivia una mena d'assaig matusser d'allò que podien ser les fases inicials del socialisme.". Però malgrat la bona voluntat dels milicians, hi havia un seguit de mancances evidents i la més destacable era la falta d'armament en condicions:

El matí del tercer dia que érem a Alcubierre van arribar els fusells. [...] Quina decepció em vaig emportar en veure el que em van donar! Era un màuser alemany del 1896, de més de quaranta anys endarrere! Estava rovellat, amb el pany encallat i la culata de fusta esquerpada; una ullada a l'interior del canó em bastà per a constatar que estava corroït sense remei. La majoria de fusells eren per l'estil, alguns pitjor encara, i ningú no intentà de donar les armes millors als homes que les sabien fer servir.⁶⁰

Però, a que es devia aquesta situació? Tal com explica Manuel Grossi, les poques armes que arribaven al front d'Aragó quedaven principalment a mans del PSUC i la CNT-FAI:

Bien que había que tragar mucha acibar, però en fin, ello es muy llevadero cuando uno sabe que solo vive de su pròpia limosna como le sucedía al POUM. Sabíamos que quienes se aprovechaban del beneficio de las armas era el PSUC en un 70% y el resto la CNT [...].⁶¹

Degut a aquesta mancança i a objectius estratègics, el front d'Aragó va restar immòbil des de mitjans d'octubre de 1936 fins a finals de març de 1938. Així doncs, l'enemic no era la principal preocupació dels milicians, sinó el fred a l'hivern i els polls quan feia bo:

En la guerra de trinxera hi ha cinc coses importants: la llenya, el menjar, el tabac, les espelmes i l'enemic. Aquell hivern, al front de Saragossa, l'ordre d'importància d'aquestes coses era exactament el que he escrit; l'enemic en darrer lloc. Deixant de banda la nit, quan sempre era possible un atac per sorpresa, ningú no es preocupava per l'enemic.⁶²

⁶⁰ Orwell, George: *Homenatge a Catalunya* (1985) Pg. 35.

⁶¹ Trallero, Salvador, Ed.: *Cartas de Grossi*. (2009) Pg. 111.

⁶² Orwell, George: *Op.cit.* Pg. 40.

5.2.2.2. Col·lectivitzacions

El POUM, en sintonia amb la CNT, a mesura que ocupava poblacions les col·lectivitzava, tal i com descriu Manuel Grossi:

Ello sucedía porque el POUM, por cada pueblo que iban tomando sus unidades y una vez hechos los preparativos de Seguridad, guardias, etc., se accedía a la rápida organización de la vida económica del pueblo, bajo nombramiento de un Comité, por vías democráticas, sin que por nuestra parte se ejerciese ninguna presión cual no fuera el de limpiar de polvo y paja todo residuo fascista.⁶³

Amb aquest procés doncs, es pretenia dur a la pràctica la teoria del POUM, adaptada a les circumstàncies del poble i del moment. Però, a diferència de la CNT, el POUM només va col·lectivitzar dos pobles aragonesos. Com a curiositat, el celler Raimat de Lleida va ser col·lectivitzat pel partit, i va passar a anomenar-se *Koljov Raimat*.

Durant l'entrevista als fills de Joan Grau va sorgir una anècdota que ell els havia explicat:

Durant la guerra van anar a saquejar una granja i per un cantó robaven les gallines i per l'altre li donava a la senyora. I casi que el van matar, però la grangera el va defensar i els hi va dir: Que no ve que se le escapan? Això va ser a Catalunya, però no sé on.

⁶³ Trallero, Salvador, Ed.: *Op.cit.*. p.43

5.3. Els fets de maig del 37

La guerra civil a l'exterior tenia dos visions: la de *patriotes cristians contra bolxevics sanguinaris* o la de *republicans cavallerosos ofegant una revolta militar*.⁶⁴ Aquestes visions eren la conseqüència evident de la ommissió de l'aspecte revolucionari de la guerra per part dels mitjans d'esquerres, que creien que així ajudaven el Govern espanyol a rebre suport internacional i de les grans exageracions de la premsa majoritàriament de dretes per a subratllar les atrocitats republicanes. Així doncs, el món estava decidit a impedir una revolució a Espanya, especialment la URSS, que creia que a Espanya li convenia més una democràcia burgesa que una revolució. I el POUM i la CNT-FAI eren el principal contratemps. Eren els únics grups que prioritzaven la revolució a la guerra. Així, a principis de 1937, les milícies queden dissoltes dins l'Exèrcit Popular, malgrat que, a la pràctica, no es va notar cap canvi:

Des del febrer, totes les forces armades havien estat teòricament incorporades a l'Exèrcit Popular, i les milícies eren reconstituïdes, sobre el paper, segons el model de l'Exèrcit Popular, amb una escala de pagues diferents, un escalafó, etc. Les divisions eren constituïdes amb "brigades mixtes", que se suposava que eren formades en part per tropes de l'Exèrcit Popular i en part per milícies. Però els únics canvis reals que s'havien produït havien estat canvis de nom. Les tropes del POUM, per exemple, que abans s'anomenaven Divisió Lenin, ara eren conegudes amb el nom de 29ª Divisió. Fins al mes de juny van ser molt poques les tropes de l'Exèrcit Popular que van arribar al front d'Aragó, i, per tant, les milícies van poder conservar llur estructura pròpia i llur caràcter especial.⁶⁵

Ja a finals de 1936, el POUM havia estat apartat gradualment de la política: malgrat que el setembre del mateix any, quan es crea un govern català d'unitat i es dissol el CCMA, Andreu Nin sigui nomenat conseller de Justícia, el partit serà expulsat del govern el desembre del mateix any i les crítiques per part del PSUC s'intensifiquen a partir de principis de 1937⁶⁶.

Tot això ens demostra que hi ha una mà molt clara darrera de la política revolucionaria que es la política pura i dura del PCE, i del PSUC a Catalunya, d'organitzar-ho tot d'una manera diferent, fins i tot podríem dir que es pogués parlar, o es pogués negociar amb estats de fora del territori espanyol per què veiessin que hi havia interlocutors vàlids, i que no fessin massa por. La revolució dita espanyola feia por a l'estranger, la prova és que no van donar gaire material, per no dir no res, els feia por. Fins i tot en els governs socialistes. Com el cas francès. Clar, tot això queda engolit a partir dels inicis del 37, però el cop de gràcia contra anarquistes i POUM és a maig del 37, que es posen d'acord el Govern de la República Espanyola i el PSUC a Catalunya contra CNT i contra el POUM per treure-los-hi el poder.

Entrevista a Joan Garriga

En aquest ambient de tensió, l'espurna que encén el foc és l'intent d'ocupació de la Telefònica de Barcelona per part de la Generalitat el 3 de maig, a mans de la CNT des del principi de la guerra. Aquesta acció desembocarà en una lluita de 5 dies que provocarà uns cinc-cents morts i més de mil ferits, a més de la il·legalització del POUM i la detenció dels seus líders:

⁶⁴ Orwell, George: *Op.cit.* Pg. 64.

⁶⁵ Orwell, George: *Op.cit.* Pg. 117.

⁶⁶ Trallero, Salvador: *Op.cit.* Pg. 112.

Ens trobem en plena repressió contra el POUM, el comitè executiu és empresonat, Andreu Nin desaparegut, no se sap fins més tard que acabarà sent assassinat, els locals tancats, tot clausurat... la persecució és brutal.⁶⁷

Per a veure de primera mà la repressió contra el partit, vaig consultar els arxius de *La Batalla*, el diari del partit a la Casa de l'Ardiaca a Barcelona, d'on en vaig fer algunes fotocòpies malgrat que els arxius no es troben en la millor qualitat. A continuació, reproduïxo unes de les reproduccions que vaig obtenir amb més qualitat, que data del dia 10 de Juliol de 1937.

⁶⁷ Entrevista a Pelai Pagès, pàgina 13 de l'Annex.

5.3.1. Dissolució de la 29ª Divisió

La persecució del POUM, com no podia ser d'altra manera, també arriba al front. Les antigues columnes poumistes, que formaven la 29ª divisió de l'Exèrcit Popular Republicà des de principis de 1937 van ser dissoltes d'un dia per l'altre, i els dirigents empresonats:

Que va ser d'un dia per l'altre, en Josep Rovira, el mateix dia, rep una distinció pel paper que havien tingut les milícies del POUM en l'ofensiva contra Osca, el juliol del 37, i el mateix dia rep l'ordre de dissolució de les milícies.⁶⁸

En totes les entrevistes, ha sorgit la pel·lícula de Ken Loach *Land and Freedom* que relata la vida al front, les col·lectivitzacions i la dissolució de la 29ª divisió de manera molt ben documentada, amb l'assessorament de l'historiador Andy Durgan.

El diari del POUM, *La Batalla*, també en va fer esment i va dedicar un article a informar de la dissolució de la 29ª divisió (També anomenada Divisió Lenin) i a lloar-la:

⁶⁸ Entrevista a Pelai Pagès, pàgina 14 de l'Annex.

5.4. Intendència

Després de la dissolució de la 29ª Divisió com a conseqüència de la il·legalització del POUM, els dirigents van ser empresonats, però els milicians rasos van ser llicenciats. Tal i com em va informar en Pelai Pagès, després de la dissolució de la 29ª Divisió, podria haver sigut qualsevol cosa dels seus milicians. Va ser llavors quan en Joan Grau, segons el testimoni recollit dels seus fills va passar a treballar a intendència:

I l'avi estava a Intendència a transports i venia a la banda de València cap a Barcelona i portava fruites i arròs cap a Barcelona.⁷⁰

Exemplar de ZIS-5.⁶⁹

Portava un camió rus, anomenat ZIS-5, i havia de viatjar de nit, per què de dia podia ser vist per les *pavas*, avions de reconeixement franquistes que no dubtaven en deixar anar una ratxa de trets si veien moviment. Aquests avions, no eren altres que els Heinkel 46, uns avions d'origen alemany dels que Hitler en va enviar 20 amb la Legió Còndor a l'inici de la guerra, per a lluitar al costat de Franco.⁷¹ Malgrat que vaig contactar amb l'Arxiu Militar d'Àvila per demanar informació sobre Joan Grau a partir de la dissolució de la 29ª Divisió, se'm va comunicar que no hi havia dades.⁷² Per tant, a partir de juny de 1937 només tinc com a referència el testimoni dels seus fills, que no recordaven quan va treballar a intendència. Per tant, interpreto que va ser-hi des del juny del 1937 fins que, després de la Batalla de Terol (hivern de 1937 i 1938), els franquistes van iniciar l'ofensiva de Llevant.

⁶⁹ Fotografia extreta de Wikimedia Commons.

⁷⁰ Entrevista als fills de Joan Grau, pàgina 2 de l'Annex.

⁷¹ Extret de <http://aerobarbariansgrup.com/AME/Heinkel%20He-46%20Pava.html>

⁷² "Sobre l'Exèrcit Popular", pàgina 26 de l'Annex.

5.5. La Batalla de l'Ebre

Finalment, amb el final de l'ofensiva de Llevant, els franquistes van arribar al mar a Vinaròs el 15 d'Abril de 1938⁷⁴, aïllant així Catalunya de la zona republicana d'Espanya. En aquest context, amb el front bèl·lic establert a la Noguera Pallaresa, el Segre i l'Ebre, el govern de Negrín (establert a Barcelona des del 31 d'octubre de 1937) decideix emprendre una ofensiva de desgast a l'Ebre, amb l'objectiu de retardar l'avenç franquista sobre València i restablir les comunicacions entre Catalunya i l'Espanya republicana, mentre s'esperava una ajuda internacional (sobretot de França i Anglaterra) que mai va arribar. El dia 22 de juny d'aquell any, durant un bombardeig feixista, va néixer en Joan Grau Ferraut, fill d'en Joan i la seva esposa Adela a un refugi antiaeri que hi havia a la plaça de la Farga, a Barcelona.

Entrada al refugi de la Plaça de la Farga. Avui en dia s'hi ha edificat a sobre. La foto data de 1941.⁷³

L'ofensiva sobre l'Ebre havia de ser una ofensiva de gran envergadura, per la qual es van mobilitzar tots els efectius republicans disponibles, inclosa les lleves de 1938 i 1939, que serien batejades com "la lleva del biberó", fent que a l'exèrcit hi haguessin homes des dels 17 fins als 40 anys. Joan Grau pertanyia a la lleva de 1931 i, després de la seva etapa a intendència (finalitzada a l'abril de 1938), devia quedar reclutat a l'Exèrcit Popular i, per tant, tal i com corroboren els seus fills, va lluitar a la batalla de l'Ebre.

Aquesta batalla va començar la matinada del 25 de juliol, quan l'Exèrcit de l'Ebre va travessar el riu i va ocupar Riba-roja, Flix i Ascó i, més al sud, Miravet, Pinell de Brai i va encerclar Mora d'Ebre. La ofensiva, però, va quedar estancada el 31 de juliol degut a la superioritat numèrica, tant en terra com en l'aviació, de l'exèrcit franquista, que s'havia reorganitzat i havia portat reforços a la zona.

La línia del front va quedar establerta a les portes de Faió, Villalba dels Arcs, Gandesa i el Prat del Compte, sense arribar a ocupar Amposta ni Gandesa. Els republicans, exhausts, van cavar una línia de trinxeres a la Serra de Pàndols i de Cavalls i van resistir mentre van poder. Malgrat que Franco hagués pogut avançar ràpidament, va optar per una guerra de desgast, avançar pam a pam en una guerra de desgast on l'artilleria prenia el protagonisme. I això, va convertir la Batalla de l'Ebre en la batalla més dura i sagnant de la Guerra Civil.

Malgrat no saber exactament on va lluitar en Joan Grau en aquesta batalla, si que sabem que allà va morir un íntim amic seu en Joaquim Llòria.

Finalment, el 15 de novembre, les últimes tropes republicanes creuen l'Ebre en direcció Nord, és el final de la Batalla de l'Ebre.

⁷³ Extret del bloc *Memòria de Sants*

⁷⁴ Pagès, Pelai: *Op.cit.* Pg. 328.

Aquesta batalla va suposar el major esforç de l'exèrcit popular i va esgotar la capacitat militar de la República que, malgrat els seus esforços, es va trobar sola en l'àmbit internacional. Tot això va ser decisiu per l'ocupació de Catalunya. Es calcula que les baixes mortals van ser d'uns 30.000 homes entre els dos bàndols.

"Para mi entrañable amigo Juan. Joaquim Llària. 29-IX-1935". Foto propietat de fons familiars.

6. Exili

Després de la Batalla de l'Ebre, ell va romandre a l'Exèrcit Popular a càrrec d'Enrique Líster o Valentín González, *El campesino*, malgrat que, com els seus fills, no tinc la certesa de qui era el seu comandant. De ben segur va estar lluitant fins a l'últim moment:

A l'exili va marxar al 39, quan l'exèrcit se'n va anar cap a la frontera, que anava amb el Líster o el Campesino [...]⁷⁵

La fam a la Catalunya republicana, així com a Espanya, era un fet⁷⁶ evident i apareixien malalties com la sarna o la pel·lagra. Paral·lelament, Franco havia iniciat una campanya de bombardeigs, amb el suport de l'aviació alemanya i italiana amb l'objectiu de destrossar la moral de la població catalana. Davant d'aquesta situació, afegida a la desfeta moral i física que havia suposat la derrota en la Batalla de l'Ebre, la resistència que podia oferir Catalunya era mínima. Així doncs, l'ocupació franquista era qüestió de temps i l'única opció viable semblava organitzar la retirada i alentir el màxim l'avenç feixista inutilitzant ponts, carreteres i la línia de ferrocarril⁷⁷. Finalment, Catalunya és ocupada de manera progressiva: Tarragona cau el dia 14 de gener, mentre que Barcelona ho fa el 26 malgrat els esforços del Govern de normalitzar la situació fins a l'últim moment. Finalment, el dia 23, el president espanyol, Negrín, va ordenar que tots els organismes oficials abandonessin Barcelona i fessin via cap al nord. Aquest fet va esfondrar les escasses esperances de la població i de les tropes que quedaven:

Les famoses línies de resistència, tan ben marcades de vermell als grans mapes militars penjats a la paret dels Quarters Generals, eren pura fantasia. No hi havia material i el que era pitjor: no hi havia, ni hi podia haver, moral de victòria. El que restava del nostre exèrcit anava a la desbandada, com la població civil, que també fugia carreteres enllà, cap a França.⁷⁸

Finalment, sense pràcticament cap resistència, els feixistes arriben a la frontera francesa el dia 9 de febrer del mateix any.

⁷⁵ Entrevista als fills de Joan Grau. Pàgina 3 de l'Annex.

⁷⁶ Hugh, Thomas: *La Guerra Civil espanyola. Tomo 4*. Pàgs. 294-295.

⁷⁷ Soler i Sabaté; Villaroya: *La Guerra Civil a Catalunya. 4 Alçament militar i primers mesos de guerra*. (2005) Pg. 65.

⁷⁸ Campillo, Maria (ed.): *Allez! Allez! Escrits del pas de frontera, 1939*. (2010) Pg. 132.

6.1. Pas de frontera

Joan Grau era el xofer d'Enrique Líster o Valentín González, *El campesino*⁷⁹ quan va travessar la frontera per Le Perthus, conduïnt un camió (suposo que un ZIS-5) els primers dies de febrer, a partir del dia 5 que es va obrir la frontera francesa als militars.⁸⁰ A la frontera els feien deixar les armes per a entrar a França, tal i com relata Pere Calders:

Gairebé tothom ha portat fins aquí la seva màquina de guerra i pertot arreu hi ha munts de fusells, metralladores i caixes amb municions i bombes de mà.⁸¹

El camió, a part d'ell i el comandant, també portava molts objectes de valor com ara canelobres de plata. Un cop passada la frontera, el comandant, apuntant-lo amb la pistola li va dir que baixés i que s'espavilés. Així doncs, sol a França (la seva dona i el seu fill Joan, nascut el 22 de juny de 1938, estaven a Barcelona) és molt probable que anés a parar a la plaça del Voló, on es classificava els refugiats:

Continuaren el camí [...] fins al Voló, on es classificava els refugiats. El fred dels Pirineus era terrible. En arribar, anaren a parar a una gran plaça, plena de milers de persones que esperaven la seva sort.⁸²

Finalment, al cap de pocs dies, va anar a parar al camp de concentració d'Argelers. Malgrat que m'he posat en contacte amb el Servei Departamental d'Arxius dels Pirineus Orientals, m'han comunicat que no tenien cap informació al respecte: "J'ai le regret de vous faire savoir qu'aucune trace de son passage dans ce camp n'a été trouvée dans les archives conservées par mon service."⁸³

⁷⁹ No hi ha documents que ho corroborin i els seus fills no tenen la certesa de qui era el seu comandant.

⁸⁰ Soler i Sabaté; Villaroya: *La Guerra Civil a Catalunya. 4 Alçament militar i primers mesos de guerra.* (2005) Pg. 198.

⁸¹ Campillo, Maria (ed.): *Allez! Allez! Escrits del pas de frontera, 1939.* Pg. 18.

⁸² Belenguer, Elisenda: *Neus Català, memòria i lluita.* Pg. 50.

⁸³ Veure la pàgina 27 de l'Annex.

6.2. El Camp d'Argelers

El camp de concentració d'Argelers, com molts altres, va ser la resposta del govern francès a l'allau d'exiliats republicans els primers mesos de 1939. L'Estat francès no havia previst un èxode d'aquella magnitud i es veié desbordat per les circumstàncies i el que havia de ser un camp temporal que duraria 15 dies i on hi viurien de militars republicans refugiats, va acabar durant 2 anys i acollint dones, homes, ancians i nens. Es calcula que en la primera setmana del camp, hi havia uns 80.000 interns.⁸⁴

Així doncs, Joan Grau va anar a raure al camp de concentració d'Argelers, a la costa del Rosselló. En aquest camp, els interns eren tractats com a presoners de guerra més que refugiats i, en tot moment eren custodiats per uns 50.000 militars francesos, la majoria senegalesos de l'exèrcit colonial. I no només això: el camp consistia només en un recinte filferat a la platja d'Argelers, malgrat que es van anar construint algunes barraques, insuficients. No hi havia latrines, ni punts d'aigua potable i el menjar era escàs. Per aconseguir aigua, s'havien de cavar pous amb aigua sovint contaminada a causa de les filtracions de les aigües residuals dels mateixos refugiats. La fam, es va fer més present que mai, i no es va començar a repartir algunes racions de pa fins el tercer dia de l'obertura del camp. Una setmana després de l'obertura, es va començar a repartir carn, crua i sense tallar, entre els interns.

Lluís Martí Bielsa, responsable de les JSU durant la guerra civil i intern al camp d'Argelers descriu així la seva estada al camp:

No ens van donar ni menjar ni beure durant els 15 primers dies. Dormíem a la sorra. [...]Érem al camp d'Argelers sense res per beure que no fos aigua de mar, sense res per menjar si no portaves res a la bossa, sense res per aixoplugar-te si no portaves una manta. Què pot passar allà? Pot passar una disenteria generalitzada. Milers de persones amb cagarrines descomunals que arribaven a fer sang. La gent es deshidratava. I veies a la platja, gent amb els pantalons avall fent les seves necessitats quan no tenia res al cos perquè no havien menjat, però eren els efectes de l'aigua del mar. [...]Darrere de tot això hi havia un altre problema: el dels polls i la sarna. És impossible dir la quantitat de polls que hi arribava haver. Un mocador que havia anat al cap i et queia a terra, quan el miraves, estava ple de polls. Fèiem concursos de matar polls. Estiraves els cabells, a veure quants n'hi havia.⁸⁵

La seva dona, l'Adela, amb el seu fill Joan, que havia nascut el 22 de juny de 1938, van anar a França, amb tren, a retrobar-se amb el seu marit al febrer o març del mateix any, malgrat que el camp estava distribuït per sexes. Abans de creuar la frontera camí de França, en Joan explica que els guàrdies espanyols, feixistes, no

Refugiats al Camp d'Argelers.⁸⁶

⁸⁴ *Inici del rodatge de Camp d'Argelers*, notícia publicada a tv3.cat.

⁸⁵ Entrevista a Lluís Martí Bielsa realitzada per Marta Carnicé. Disponible a <http://www.324.cat/noticia/367960>

⁸⁶ Fotografia extreta del bloc *Memòria de Sants*.

els deixaven passar i els van confinar a un convent de monges de Figueres, on feien fregar l'Adela cada dia, a canvi d'un rovell d'ou pel seu fill.

Finalment, van aconseguir passar la frontera de forma clandestina i van anar a parar al camp d'Argelers. Mentrestant en Joan treballava de cuiner al camp. Un cop a França, ella tenia uns familiars a Besiers i des d'allí va poder aconseguir informació sobre el seu marit.

La brutalitat dels soldats senegalesos ha quedat palesa en més d'una ocasió, però una trista anècdota me la van explicar els fills de l'Adela i en Joan:

Un dia de tempesta, amb molta pluja i vent, els soldats senegalesos es van amotinar i van intentar violar les dones que estaven als barracons. I una anglesa es va posar a sobre la iaia per què no la violessin.⁸⁷

Una nit, per fi, en Joan es va escapar del camp amenaçant de disparar el guàrdia (espanyol) amb una clau anglesa, però com que era de nit, l'enginy va funcionar i es va escapar.

⁸⁷ Entrevista als fills de Joan Grau. Pàgina 3 de l'annex.

6.3. Les Montarels

Un cop va sortir del camp d'Argelers, en Joan Grau va aconseguir feina al *Domaine des Montarels*, una finca especialitzada en viticultura a Alignan du Vent, situat a més de 100 quilòmetres del camp de refugiats.

Durant la seva estada a França, havia après algunes nocions de francès, que li van servir per a treballar d'encarregat a la finca. Portava una part de l'administració, les entrades i les sortides de la finca. Va començar a treballar-hi el maig de 1939, tal i com ens indica una fitxa conservada fins la data⁸⁸.

La seva dona i el petit Joan, van ser reclamats (no sabem per qui, podien ser uns parents francesos d'ella o els amos de la finca) i van obtenir el permís per a sortir del camp i, mentre ell vivia i treballava a la finca, la seva dona (que estava en estat) devien viure a Besiers, amb uns parents abans de tornar a Espanya.

El dia 11 de gener de 1941 neix la segona filla del matrimoni: la Consol, a l'hospital de Besiers. Les dures condicions de vida tornen a posar-se en relleu:

Quan el meu pare va anar a l'hospital (a Besiers) a veure la meva mare, amb mi plorava, i per què deia: -I ara jo que li donaré, per dinar, per a menjar, si no tinc res? I van anar a veure una senyora valenciana, que era la meva padrina, que es deia Consuelo i tenia una carnisseria i quan va anar allà a veure-la, que em va portar a mi per què em veiés. I li va donar una cistella que hi havia de tot, carn d'olla, caldo ja fet... I el meu pare va respirar fondo, per què no teníem res per a menjar, el govern francès es va portar molt malament amb els refugiats espanyols.⁸⁹

Quan l'exèrcit nazi comença la invasió de França el 10 de maig de 1940, ell es planteja tornar a Espanya, malgrat la repressió política del moment, ja que, a partir de la ocupació de França, la Gestapo i la policia de la França de Vichy feien redades per a identificar antics soldats republicans i els enviava a fer treballs forçats. L'Adela i els seus dos fills ja havien tornat a Espanya. Llavors, l'amo de la finca el va avisar del perill i li va proporcionar una bicicleta, amb la qual va partir de la finca el dia 28 de març de 1944 fins a arribar a la frontera amb Catalunya.

L'estiu de l'any 2006, quan Joan Grau tenia 93 anys, va tornar per segon cop a la finca d'Argelers, seixanta-dos anys després, on encara es conservava l'habitació on va estar-hi vivint. Aquest retorn ha estat molt important pel treball, ja que al llibre de comptabilitat de la finca hi havia dues planes on hi

En Joan Grau i la seva filla Consol a Les Montarels, davant de l'habitació on va dormir mentre treballava a la finca. Document propietat de fons familiars.

⁸⁸ Disponible a la pàgina 28 de l'Annex.

⁸⁹ Entrevista als fills de Joan Grau. Pàgina 3 de l'Annex.

sortia en Joan Grau (com a Joseph Grau), que la seva filla va fotocopiar i on indiquen les dates d'entrada i de sortida de la finca.⁹⁰

7. El retorn

Així doncs, el durant l'ocupació nazi de França, en Joan Grau va emprendre el retorn a Catalunya. Va tornar per les muntanyes, per Núria:

El meu pare quan va passar la muntanya sempre explicava que anava amb molta por. Per por que l'agafessin. I anava amb un martell a la butxaca, com si fos una pistola. I es va trobar amb esquiadors i van preguntar si eren a França o a Espanya i els hi van dir que era Núria.

Llavors va pujar al tren i, amb un altre noi (amb qui segurament havia creuat la frontera), es van posar un a cada punta del vagó, a punt per saltar si els demanaven els papers...

Per sort era diumenge i no hi havia inspectors.⁹¹

Finalment va poder arribar a Barcelona sense més incidents, on va anar a viure amb la seva família a uns baixos del carrer Noguera Pallaresa, propietat de la mare de l'Adela. La mare d'ella havia mort mentre eren a França i allà s'hi van estar entre dos i quatre mesos, convivint amb uns rellogats castellans. Al final, els rellogats els van fer xantatge, per què sabien que havien estat a França i es van quedar la botiga. L'Adela tenia els papers en regla, però en Joan no. En Gasulla, un home que es va portar molt bé amb la família, malgrat que es va portar molt malament amb molta altra gent, *fins i tot va estar a la presó!*⁹² Els seus fills expliquen que els hi va deixar el cotxe, que en Joan rentava fent hores extres.

Just després, en Joan va trobar feina a el *poste del Malodell*, a Sant Just Desvern, una benzinera del poble. L'amo d'aquest establiment coneixia en Joan perquè el seu avi, que era cec, anava a vendre loteria a peu des d'Hostafrancs fins a Sant Vicenç dels Horts i coneixia en Malodell, que va ajudar en Joan a trobar feina i pis per a la seva família.

Es van tornar a casar en aquesta època, aquest cop per l'Església, malgrat que en Joan (i probablement l'Adela) era ateu convençut, però la formalitat burocràtica ho requeria. A partir de llavors, la vida va ser molt dura, per por a ser denunciats⁹³ i pobra, conseqüència de la precària economia de postguerra. Però amb el temps i molt d'esforç i sacrifici, a base d'hores

En Joan Grau observant la vall de Núria anys després de tornar de l'Exili. Fotografia propietat de fons familiars.

⁹⁰ Disponibles a les pàgines 28 i 29 de l'Annex.

⁹¹ Entrevista als fills de Joan Grau. Pàgina 3 de l'Annex.

⁹² Entrevista als fills de Joan Grau. Pàgina 4 de l'Annex.

⁹³ El nou règim franquista buscava l'eliminació de tota oposició política i va instaurar un sistema de denúncies que va atemorir a tota la població. Qualsevol a ser denunciat anava a la presó o, en el cas d'excombatents eren assassinats per afusellament.

extres, , en Joan i l'Adela van aconseguir aixecar la família i tirar endavant. Van tenir encara dues filles més: la Immaculada i la Núria.

Els seus fills m'han destacat que, malgrat ser un home d'idees fortes, ell mai va imposar res a ningú, era molt respectuós. Mai més es va tornar a implicar en política ja que *tenia idees, però també por*.⁹⁴ I el descriuen com:

Era molt treballador, només procurava per la família, era l'home més bo del món. Si hi ha cel, segur que hi és, per què més bon pare i bon marit no hi ha.

Va morir el dia 23 de novembre de 2008, a l'edat de 95 anys a Sant Just Desvern.

En Joan i l'Adela a la celebració de Sant Joan l'any 1996. Foto propietat de fons familiars.

⁹⁴Entrevista als fills de Joan Grau. Pàgina 4 de l'Annex.

8. Conclusió

Crec que amb aquest treball he assolit els objectius que m'havia proposat quan el vaig començar: reconstruir la biografia del meu besavi Joan Grau Yuste, essencialment durant la guerra civil i l'exili.

La recerca de documents sobre els quals fer la biografia no ha estat fàcil, principalment per la pràcticament inexistència de fonts primàries personals més enllà de fotografies, les butlletes de cobrament i el carnet d'estudiant (d'altra banda, aquests documents han estat imprescindibles pel treball). Així doncs, a partir de les dades que m'oferien les fonts primàries (principalment dates i llocs), consultant llibres i historiadors (Joan Garriga, Andy Durgan i Pelai Pagès) he completat els episodis de la vida de Joan Grau desconeguts fins i tot pels seus fills, com podrien ser l'etapa al Front d'Aragó o la seva militància al POUM, per exemple.

Fent aquest treball he entrat per primer cop a un arxiu, concretament a dos: a l'Arxiu Municipal de Barcelona i a l'Arxiu Nacional de Catalunya. I he comprovat de primera mà la dificultat de consultar fonts i la laboriositat que comporta, per què no hi havia un índex complet que les organitzés o per què l'arxiu es trobava en mal estat. A l'Arxiu Nacional de Catalunya, les butlletes de cobrament no estaven indexades fet que complicava exponencialment la recerca, tenint en compte que hi havia unes 25.000 butlletes sense indexar i s'havien de revisar una per una. Per sort, el Sr. Ausin va indexar les butlletes que havia estudiat segons el rotlle de microfilm, cosa que va facilitar moltíssim la recerca, fent que només hagués de cercar les dues butlletes entre unes 2500. Malgrat això, si que va ser una gran facilitat també el fet que les butlletes de cobrament estiguessin digitalitzades. Així mateix, a l'Arxiu Municipal de Barcelona, a diferència de l'Arxiu Nacional, en buscar un arxiu d'un diari, estava més organitzat, per dates, malgrat que la qualitat de l'arxiu en si no era la millor i en ocasions es feia difícil llegir el document. Va ser una novetat per mi el fet de consultar microfilms, un sistema d'emmagatzematge i conservació de documents mitjançant un negatiu que per a consultar-los has de projectar-los.

A mesura que el treball avançava anava descobrint més aspectes de la vida del meu besavi: A partir de la foto de l'esperanto, i gràcies a l'ajuda i la informació desinteressada de l'Agus Giralt, vaig arribar a la conclusió de que practicava esperanto a la Flor de Maig, i fins i tot vaig aconseguir esbrinar en quins horaris es feien les classes. Així doncs, ha estat un treball molt deductiu.

Aquest treball m'ha ofert, també, la possibilitat de veure de primera mà els escenaris de la vida del meu besavi, com per exemple, els pobles del front d'Aragó, la *Ruta Orwell*, Corbera d'Ebre i Argelers. L'aspecte que més em va impactar va ser a Argelers, com havia canviat el paisatge de les fotos del camp de refugiats a l'actualitat. Vaig anar-hi a l'agost i, contràriament a la sensació que vaig tenir a Aragó, em va costar molt imaginar que fa setanta-cinc anys hi va haver tant patiment, contrastat a com gaudien els banyistes.

Ha estat molt satisfactori, també el fet d'entrar en contacte amb molta gent i que tothom, de manera desinteressada i de manera molt atenta em contestés a la informació que sol·licitava, ja fos de manera satisfactòria o no.

A nivell més personal, també ha estat una experiència d'aprenentatge personal, en la que he descobert una història fins ara desconeguda per mi. Quan va morir en Joan, jo tan sols tenia onze anys, i mai m'havia imaginat que aquella persona afable que era el meu besavi tenia una història tan interessant, apassionada i, alhora trista. Així doncs, des d'aquí faig una crida a valorar les històries de cadascú, especialment de la gent més gran per què, molts cops, quan realment ho apreciem, és massa tard.

Tornant a l'àmbit més acadèmic, crec que, malgrat les dificultats, he assolit amb èxit l'objectiu de reconstruir la biografia del meu besavi de manera empírica, ja que he pogut recopilar i processar tota la informació que he tingut a l'abast per a realitzar un relat que vol reconstruir la biografia d'un home que va patir molt, només per a voler un futur amb més igualtat i, sobretot, fraternitat.

Pau Grau

La Garriga, novembre 2014.

9. Fonts Consultades

- Adillon i Baucells, M. (2007). *El último soldado del POUM*. Vic: Autoeditat.
- Alcofar Nassaes, J. (1986). La euforia revolucionaria y la formación de columnas. A J. Solé i Sabaté, *Cataluña en la Guerra Civil española* (p. 37-41). Barcelona: Biblioteca La Vanguardia.
- Ausín Hervilla, J. (sense data). *MILICIANOS POUM - LLETRA G5*. Consultat el 9 / Juny / 2014, a MILICIANOS DEL POUM - SEGONS DADES DE MICROFILMS DE L'ANC: <https://docs.google.com/document/d/1ohJhpa1QG0jxFLI1mXMha6rGJ1ZLma71YGj4Bt-35fk/edit?hl=es&pli=1>
- Belenguer, E. (2007). *Neus Català, memòria i lluita*. Barcelona: Fundació Pere Ardiaca.
- Campillo, M. (2010). *Allez! Allez! Escritos del pas de frontera, 1939*. Barcelona: Editorial l'Avenç.
- Carnicé, M. (19 / març / 2009). *El testimoni de Lluís Martí Bielsa, un referent en la lluita per la democràcia (II: Durs inicis a Argelers)*. Consultat el 28 / octubre / 2014, a 324.cat: [http://www.324.cat/noticia/367963/societat/El-testimoni-de-Lluis-Marti-Bielsa-un-referent-en-la-lluita-per-la-democracia-\(II-Durs-inicis-a-Argelers\)](http://www.324.cat/noticia/367963/societat/El-testimoni-de-Lluis-Marti-Bielsa-un-referent-en-la-lluita-per-la-democracia-(II-Durs-inicis-a-Argelers))
- Carta del Comitè Nacional de la ICE al Secretariat Internacional, 21 de Juliol de 1935. (sense data). *Butlletí interior de la ICE*.
- Casagran Casañas, R. (2012). *Ara que estem junts*. Barcelona: Grup 62.
- Dalmau Torvà, M., & Miró i Acedo, I. (2010). La Flor de Maig: La més potent de les cooperatives catalanes (1890-1939). A *Les cooperatives obreres a Sants* (p. 197-198). Barcelona: La ciutat invisible edicions.
- Del Barrio, J. (Gener-Juny / 2011). Entre educació obrera i alternativa cultural. Per què els treballadors van aprendre esperanto a Espanya al principi del segle XX. *Kataluna Esperantista*, 17-27.
- Del Barrio, T. (2003). *SAT: el esperanto y los trabajadores*. Consultat el 21 / Juliol / 2014, a Pàgina personal de Del Barrio: <http://www.delbarrio.eu/sat.htm>
- Del Barrio, T. (sense data). *Eugeni Lanti: l'anacionalista*. Consultat el 2014 / octubre / 4, a Esquerra i Esperanto: <http://www.nodo50.org/esperanto/artik09ca.htm>
- Del Barrio, T., & Lins, U. (2006). *La utilització de l'esperanto durant la guerra civil espanyola*. Consultat el 1 / Octubre / 2014, a Esquerra i esperanto: <http://www.nodo50.org/esperanto/artik68ct.htm>
- Erdoziain, P. (octubre / 2008). *El POUM en el frente de Huesca*. Consultat el 3 / setembre / 2014, a Fundación Andreu Nin: <http://www.fundanin.org/pelloerdoziain15.htm>
- Firth, W. (sense data). *Esperanto y anarquismo*. Consultat el 23 / Setembre / 2014, a Izquierda y esperanto: <http://www.nodo50.org/esperanto/anarquismo.htm>

- Giralt, A. (26 / novembre / 2009). *Tots els refugis antiaeris a Sants, Hostafrancs i La Bordeta*. Consultat el 2014 / octubre / 4, a Memòria de Sants: <http://memoriadesants.blogspot.com.es/2009/11/tots-els-refugis-antiaeris-sants.html>
- Giralt, A. (sense data). *Tots els refugis antiaeris a Sants, Hostafrancs i La Bordeta*. Consultat el 29 / Octubre / 2014, a Memòria de Sants: <http://memoriadesants.blogspot.com.es/2009/11/tots-els-refugis-antiaeris-sants.html>
- Heinkel He-46 "Pava". (sense data). Consultat el 2014 / octubre / 18, a Aero Barbarians Grup: <http://aerobarbariansgrup.com/AME/Heinkel%20He-46%20Pava.html>
- Hemeroteca. (sense data). Recollit de La Vanguardia: <http://www.lavanguardia.com/hemeroteca/index.html>
- Hugh, T. (1979). *La Guerra Civil española. Una guerra de dos contrarevoluciones. Libro IV*. Madrid: Ediciones Urbión S.A.
- Hugh, T. (1979). *La Guerra Civil Española: Alzamiento y revolución, Libro II*. Madrid: Ediciones Urbión S.A.
- Hurtado, V., Segura, A., & Villarroya, J. (2010). *Atles de la Guerra Civil a Catalunya*. Barcelona: Edicions DAU.
- Inici del rodatge de "Camp d'Argelers". (11 / febrer / 2009). Consultat el 28 / setembre / 2014, a Televisió de Catalunya: <http://www.tv3.cat/actualitat/123420/Inici-del-rodatge-de-Camp-dArgelers>
- Institut Escola del Treball. (sense data). Consultat el 22 / Juliol / 2014, a www.escoladeltreball.org/ca/escola/aspectes-historics/historia/rafael-campalans
- Loach, K. (Director). (1995). *Terra i Llibertat* [Pel·lícula].
- Massot i Muntaner, J. (11 / maig / 1986). *Fideus*. Consultat el 10 / Octubre / 2014, a Genesi del desembarcament de Bayo a Mallorca: <http://www.fideus.com/bayo%20-%20genesi%20-%20memoria.htm>
- Orwell, G. (1985). *Homenatge a Catalunya*. Barcelona: Editorial Ariel S.A.
- Pagès i Blanch, P. (2007). *La Guerra Civil als Països Catalans*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- Palafugell, A. d. (sense data). *Descripció i inventari del fons*. Consultat el 4 / 10 / 2014, a Fons Teresa Carbó i Comas: <http://palafugell.cat/serveis-ciutadania/serveis/arxiu/consulta-en-linia/fons-documentals/fons-personals/teresa-carbo-comas>
- Qué es y qué quiere el Partido Obrero de Unificación Marxista. Programa fundacional del POUM*. (Reedició de 1972). Consultat el 5 / 10 / 2014, a Fundació Andreu Nin: <http://fundanin.org/POUM.htm>

Soler i Sabaté, J. M., & Villaroya, J. (. (2007). *La Guerra Civil a Catalunya. 1. Alçament militar i primers mesos de guerra*. Barcelona: Edicions 62.

Soler i Sabaté, J., & Villaroya, J. (2007). *La Guerra Civil a Catalunya. 4. Derrota, ocupació militar i exili*. Barcelona: Edicions 62.

Statuto de Sennacieca Asocio Tutmonda. (sense data). Consultat el 2014 / Juny / 21, a SAT: Sennacieca Asocio Tutmonda: <http://satesperanto.org/Statuto-de-Sennacieca-Asocio.html>

Trallero, S. (2009). *Cartas de Grossi*. Sariñena: Sariñena Editorial.

Villarroya, J. F. (Setembre 2011). De la malfiança a la desfeta. *Sàpiens*(134), 56.

10. Annex

10.1. Entrevistes

10.1.1. Conversa amb en Joan, la Consol i la Immaculada Grau (Fills de Joan Grau)

Ell vivia al carrer de Sants, a Hostafrancs. Era Fuster, treballava per a en Gasulla.

Era anarquista. Rojo, rojo. L'avi era del POUM, s'hi va afiliar abans de la guerra. Ell era d'idees, però no estava d'acord amb el que feien. Tenia els seus amics, i no estava d'acord amb les coses del moment. Els papes primer es van casar pel civil, i va ser quan els van agafar amb les octavilles. I després de la guerra es van tornar a casar per l'Església. Quan es van casar el primer cop ella tenia 17 anys.

Era professor d'esperanto, jo tinc llibres d'esperanto a casa. La iaia el va conèixer per què anava a aprendre Esperanto. Feia classes a Hostafrancs, em sembla que on hi ha l'ajuntament ara, al costat de l'Espanya Industrial. Era un home molt intel·ligent. Deia que amb un idioma sol es podia conèixer tothom. Quan va anar a França va trobar una bona feina, per què estava als camps fronterers i tot això per què va aprendre el francès de seguida. I va estudiar fusteria a l'Escola Industrial.

Inclús ell i la iaia feien octavilles i un dia pel carrer de sants els van agafar quan les repartien pel carrer de Sants, que em sembla que va ser quan es van casar pel civil, per què llavors no es podien casar per l'Església, i van estar tancats a Montjuïc uns dies. Suposo que abans de la guerra, poso la mà al foc.

Quan va esclatar la guerra, l'avi feia temps que estava afiliat. I llavors se'n va anar al front de Terol, quan van fer la retirada cap a la banda de Tarragona, va estar a la Serra de Pàndols i allà se li va morir un íntim amic seu, en Tomàs Llòria, i aquest es va casar ja mort per poders. I l'avi estava a Intendència a transports i venia a la banda de València cap a Barcelona i portava fruites i arròs cap a Barcelona. Al front va estar-hi poc temps, a la Serra de Pàndols, devia ser al 36 o 37. A prop de Corbera d'Ebre, Falset, Horta de St Joan... Tots aquells pobles d'allà.

Durant la guerra van anar a saquejar una granja i per un cantó robaven les gallines i per l'altre li donava a la senyora. I casi que el van matar, però la grangera el va defensar i els hi va dir: Que no ve que se le escapen? Això va ser a Catalunya, però no sé on.

L'exèrcit estava format per brigadistes internacionals i gent de tota espanya, republicans que en aquells temps els hi deien rojos. Cada exèrcit tenia divisions, la seva infanteria, els seus grups d'*abasteixement*, metges...tot un *arreglo* de coses.

Tenia comandaments, que li deien cap on havia d'anar... No recordo a quin regiment era.

Els uniformes em sembla que tinc alguna foto del papa, però no sé si de la mili (que la va fer a Mallorca, a la Mola) o de la guerra. Anaven tots iguals. I portava un camió rus, catusques, que va ser l'ajuda que va fer la URSS a la República.

Em sembla que companys seus estan tots morts.

A l'exili va marxar al 39, quan l'exèrcit se'n va anar cap a la frontera, que anava amb el Líster o el Campesino, i allà en un camió hi portava canelobres de plata i coses de valor, i el que manava, un comandant li va dir que baixés i que s'espavilés. I allà els hi feien deixar les armes i els portaven cap al camp de concentració. Feia de cuiner allà. El pare abans de marxar havia rebut una carta de la mama que havia anat cap allà i es van trobar.

Quan tenia fills i tot això va deixar una mica de banda la política. Havia de fregar ella a Figueres per què les monges li donessin un ou, cada dia ben d'hora. Jo vaig néixer en un bombardeig, al refugi de Sants, el dia 22 de Juny del 1938, la meva mare tenia paor dels Bombardeigs, era a la plaça de la Farga, hi ha la fàbrica de sabons Berenguer.

I la iaia, amb mi, va passar la frontera i va anar a parar en un camp de concentració, a Argelers. I un dia de tempesta els soldats senegalesos es van amotinar i van intentar violar les dones que estaven als barracons. I una anglesa es va posar a sobre la iaia per què no la violessin. I llavors al cap d'un any o així, va poder sortir d'allà i va anar a trobar l'avi a Montarels, una finca de Lignan di van. Allà hi vam estar un any o dos, ara la tenen com una finca de turisme rural. I hi vaig anar amb l'avi. Els dos ploràvem. Hi havia les quadres i el forat de la finestra d'on dormia l'avi. I em vaig fer una foto amb el lletrer de des Montarels.

Del camp de concentració hi havia moltes anècdotes però no me'n recordo. Ella per a escapar-se va haver d'amençar els guàrdies amb una clau anglesa i va dir: Si no em deixes passar et dispero.

A la finca el van tractar bé per què estava d'encarregat, però els francesos van ser bastant *cabronets*. Els van tractar molt malament. Un tio de la meva mare que vivia a França casi denuncia al meu pare.

Quan el meu pare va anar a l'hospital (a Besiers) a veure la meva mare, amb mi plorava, i per què deia: I ara jo que li donaré, per dinar, per a menjar, si no tinc res?

I hi havia una veïna que tenia gats, i ella deia: le mixine le mixine, i el Joan deia: a papa pum pum, se l'ha menjat.

Quan els alemanys van entrar a França el papa se'n va anar, per què va dir: Per què em mati Hitler, que em mati Franco. Era quan la França de Vichy agafava els republicans per a enviar-los al front de Rússia.

Al 42 o 43 van tornar i l'avi quan va passar la muntanya sempre explicava que anava amb molta por. Per por que l'agafessin. I anava amb un martell a la butxaca, com si fos una pistola. I es va trobar amb esquiadors i van preguntar si eren a França o a Espanya i els hi van dir que era Núria. I quan va pujar al tren es van posar un a cada banda del vagó per si passava l'inspector poder saltar, va tenir la sort que era diumenge i no hi havia inspectors.

I el meu avi, anava caminant d'Hostafrancs fins a St. Vicent dels Horts venent números dels cecs, tota la nacional 240. Passat la guerra, i passat sant just ell coneixia el poste de la Malodells, i així va ser com va trobar feina i vivenda, que va ser molt important. Però va viure amb molta por.

Va ser molt difícil reconstruir la vida, tenien por que els denunciessin. Al carrer Noguera Pallaresa, a Sants, hi havia la botiga de la nostra àvia, que la tenia rellogada. Ella es va morir quan érem a França. I els rellogats es van aprofitar i van fer xantatge amb això que havíem estat a França... i es van quedar la botiga. Allà hi teníem una habitació, jo recordo haver-hi dormit. I després van anar a Sant Just.

La iaia tenia papers, i al meu pare els hi va arreglar en Gasulla, que el va ajudar. Va ser un *sinverguensa* per a molta gent, va estar a la presó i tot, però amb el pare es va portar molt bé. Ens va deixar el cotxe, per què el papa li rentava el cotxe, que feia hores extra, a ell i a el Solé, i al Gasulla, i a la filla del senyor Argimon, un soci de la SATI.

Era molt treballador, només procurava per la família, era l'home més bo del món. Si hi ha cel, segur que hi és, per què més bon pare i bon marit no hi ha. Sempre es va mantenir amb els seus ideals, però no deia res. Era ateu completament, però mai ens va obligar a res.

En democràcia mai es va posar en política, tenia idees, però por. Mai es va posar amb ningú, es quedava els seus ideals per ell, a casa.

El meu pare, recordo que tenia una pistola alemanya a casa, i la va anar a tirar al pou, per què ningú la veiés.

10.1.2. Entrevista a Andy Durgan

Andy Durgan (Romford 1952) es doctor en historia per la Universitat de Londres (1989); es especialista en la guerra civil espanyola i els seus orígens i ha publicat treballs en diversos idiomes sobre aquest tema; entre ells: *El Bloque Obrero y Campesino 1930-1936* (Laertes, 1996) y *The Spanish Civil War* (palgrave, 2007). Fou assessor històric de la pel·lícula de Ken Loach, *Terra i Llibetat* (1995). Vaig realitzar aquesta entrevista per correu electrònic:

Hola Pau

A continuación intento a contestar tus preguntas. Las respuestas son bastante escuetas, entonces si quieres saber más dime algo. Sobre el POUM en la pre guerra, se puede consultar mi libro: Andrew Durgan 'El Bloque Obrero y Campesino 1930-1936' (Laertes, Barcelona 1996). Si quieres mas bibliografía dímelo. Por favor enviarme el nombre de tu abuelo (¿fue tu abuelo que estuvo en el POUM?) y cualquier información que tienes sobre él: podría ser útil para encontrar más información específica.

¿Por qué un joven de Hostalfrancs, de la clase trabajadora (carpintero asalariado) se alistaría en el POUM antes de la guerra?

Antes de la guerra la idea de que la clase trabajadora debe controlar la sociedad fue muy extensa entre la clase obrera, tanto española como catalana. La mayoría de los y las trabajadores/as politizados creyeron que para llegar a tal punto hacia falta la revolución; esta fue una visión compartida tanto por anarquistas como por los marxistas (socialistas y comunistas).

Si alguien se afilió a una organización o otra a veces dependía de su entorno: amistades, el trabajo... En el caso concreto de tu abuelo (¿), siendo carpintero es posible que fue afiliado del Sindicato de Madera de la UGT, sindicato muy combativo y dirigido por el POUM. Obviamente la gente también eligió una organización por razones ideológicas; la principal diferencia entre el POUM y los anarquistas, por ejemplo, fue que el POUM creía que después de la revolución sería necesario establecer un nuevo estado revolucionario y democrático, como en Rusia en 1917, mientras que los anarquistas estaban (y están) en contra de cualquier estado. La diferencia entre el POUM y el PSUC (comunistas ortodoxas) fue principalmente que el PSUC defendió el Frente Popular (una alianza con las clases medias) contra el fascismo mientras que el POUM defendió la unidad del movimiento obrero pero sin las clases medias como aliados, además el PSUC apoyó sin críticas a la URSS de Stalin.

¿Qué relación había en el POUM con el SAT (asociación mundial a nacional de Esperanto)? ¿Y con el esperanto en general?

Como en todo el movimiento obrero, sobre todo los anarquistas, hubo POUMistas que hablaron esperanto; durante la guerra el partido sacó una revista en esperanto.

¿Qué suponía el hecho de ser militante del POUM antes de la guerra?

Ir a las reuniones de su célula (probablemente en el barrio) y de la fracción POUMista en el sindicato; vender la prensa del partido; participar en movilizaciones de todo tipo: huelgas, manifestaciones; si fuera joven hubiera sido miembro de la Juventud Comunista Ibérica (del POUM); muchos de los jóvenes participaron en acciones contra los fascistas y contra los esquiroleros y los desfiles de tipo 'militar'.

¿De dónde provenían la mayoría de militantes del POUM?

De Catalunya. Sobre todo de las comarcas centrales de Lleida y Girona; en Barcelona el POUM tuvo una buena organización en los barrios de Gracia, Clot y Sants. La gran mayoría eran obreros manuales, trabajadores de servicios o campesinos; y, sobre todo, jóvenes.

¿Qué papel jugó el POUM en el estallido de la guerra civil (en Barcelona, concretamente en Hostafrancs), en los primeros instantes?

El POUM salió a la calles el 19 de julio, como los demás organizaciones obreras, y luchó, con las pocas armas que tenían contra los sublevados; sus militantes tuvieron un papel destacado en las luchas en la Plaça de Catalunya y la Plaça Universitat. En todos los barrios hubieron luchas, participó con otros obreros construyendo barricadas y intentando de conseguir armas. Pocos días después, fueron, con la C.N.T, los primeros de organizar columnas de milicianos para ir a Aragón para luchar con los fascistas.

Qué acciones llevó a cabo la segunda columna del POUM?

La 2ª columna luchó primero en la zona de Quicena / Tierz (agosto / principios de septiembre 1936) y después fueron a Leciñena, donde el 12 de octubre el pueblo fue tomado por los fascistas; mas de 100 milicianos murieron, según fuentes fascistas; unos 150 según el POUM. Ningún de estos muertos hubieron sido recuperados por los demás milicianos dado que tuvieron que salir rápido para evitar su exterminación total. La mayoría pasaron a formar parte del frente de Alcubierre. El mejor fuente sobre las operaciones alrededor de Leciñena es: Josep Coll i Josep Pané *Josep Rovira: una vida al servei de Catalunya i del socialismo*. Seguro que el libro se encuentra en la biblioteca del Pavelló de la Republica, y probablemente en la biblioteca de historia de la UB.

¿Cómo pudo condicionar el hecho de ser del POUM el exilio?

Depende. Durante la Segunda Guerra Mundial en Francia el POUM fue perseguido por las autoridades fascistas; al mismo tiempo en los campos de prisioneros y de concentración y en la resistencia sufrieron la persecución de los estalinistas que, a pesar de la lucha común contra el nazismo, seguían tratando el POUM como 'fascistas'.

¿Hubo contacto entre militantes en el Campo de Argelers-sur-le mer?

Si. El partido se organizó en los campos como podía. Tuvo contacto con los militantes en libertad y con la organización francesa el PSOP (Partido Socialista Obrero y Campesino).

¿Se pueden consultar ejemplares de "La Batalla", ya sean originales o fotocopias?

Si, en microfilm, en la Insitut Municipal d'Historia, Casa Ardiaca (a lado del catedral)

¿En qué localidad se sitúa el destacamento de Casetas Quincena?

Casetas es un barrio del pueblo de Quicena, muy cerca de Huesca, uno de los puntos donde estaban los milicias del POUM desde septiembre 1936 (cuando tomaron esta posición) hasta junio de 1937.

10.1.3. Entrevista a Joan Garriga

Joan Garriga i Andreu (La Garriga 1945). Llicenciat en Dret. Llicenciat en Història Contemporània i doctor en Història. Ha exercit durant alguns anys, d'advocat, i ha estat professor de dret i més tard d'Història, com a catedràtic a l'Institut Antoni Cumella de Granollers, d'on també en va ser director. Ha cursat estudis de Sociologia i sobre Patrimoni. Ha estat director del Centre d'Estudis de Granollers, director del Museu de Granollers i de la Revista Lauro, de l'esmentat Museu. Forma part del Centre d'estudis abans esmentat, així com del CEFID, Centre d'estudis sobre el franquisme i la Democràcia, de la UAB. Ha estat coordinador de diversos treballs històrics, conferenciant i ha publicat molts articles en periòdics i llibres sobre temes professionals i d'altres camps, així com una quinzena de documentals sobre història i geografia, i ha escrit, de vegades amb col·laboració amb altres, una vintena de llibres, especialment dedicats a la temàtica de la guerra d'Espanya i del franquisme.

Com va ser la resposta a la sublevació a Barcelona?

El 19 de Juliol, per part dels sollevats, en aquest cas dels franquistes va ser un fracàs, per què no s'esperaven que Barcelona respongués de la manera com ho va fer. El que és veritat, és que si no hi arriba a haver gent armada, gent del poble, possiblement la revolta franquista hagués triomfat. També s'ha de dir que els Mossos d'esquadra i la Guàrdia van defensar la Generalitat, cosa que Companys no tenia massa clar, almenys en el cas de la Guàrdia Civil, però li van fer costat.

Per tant, la insurrecció contra la República, i en aquest cas contra la Generalitat de Catalunya va fracassar per part dels franquistes per les forces armades lleials a la República i a la Generalitat, però també bàsicament per què a la població se la va dotar d'armament i això va ser un element importantíssim, és a dir, la gent dels sindicats, i no només dels sindicats van defensar la legitimitat i això es el que va fer frenar d'insurrecció. Aquí hi ha molta discussió sobre si va ser un error o no. Des del punt de vista de defensa de la República no va ser un error, tot el contrari. Però es pot dir que clar, molta gent i molts sindicats, i dintre dels sindicats, gent amb molt poca preparació ideològica van tenir les armes i això va fer molt mal, això és cert. En tota revolta hi ha elements indesitjables, tant de dretes com d'esquerres. Si que és cert que va haver-hi uns moments que gent armada va fer autèntics disbarats, en nom, pretesament de la revolució però era gent molt poc preparada. Hi havia gent preparada, com Peiró, que era cenetista que deia: això no pot ser, que es facin aquestes matances, aquesta destrucció⁹⁵. Se'ls va escoltar poc. Fins que cap a la tardor de 1936, la Generalitat, el poder Republicà va tornar a agafar el poder i va dissoldre les Milícies Antifeixistes.

D'on van treure les armes?

⁹⁵ "Si les revolucions consistissin en robar i matar gent, els lladres i els assassins per ofici i per instint serien els més grans revolucionaris justament, però, és tot el contrari. Els més grans revolucionaris, dels quals la Història es complau a parlar-ne, són els qui més allunyats es troben sempre del vessament de sang i de l'amoralitat de les expropiacions per al gaudi personal." Joan Peiró Belis: Perill a la rereguarda. Edicions Llibertat (Mataró). Pàgina 17.

Van ser de les casernes, per exemple, una de les més importants va ser la de Sant Andreu. Feia dies que el cop s'esperava, hi ha hagut molta literatura sobre això...⁹⁶ La gent dels sindicats sabien que el cop s'estava preparant, i més o menys corria la veu que la gent de dretes estaven preparant una insurrecció armada. La qual cosa explica que gent implicada en sindicats a l'època que ja havia anat abans del 17, 18, 19 de juliol a buscar o pensar on podien anar a buscar armament, això en el cas mateix de Granollers. I quan té lloc la insurrecció el 17 a Marroc i a Canàries i pròpiament el 18 i el 19 a Barcelona, Madrid i a diversos llocs de la península, llavors la gent ja tenia preparat, almenys la gent més conscienciada on podia anar a buscar l'armament. Insisteixo que, per exemple, a la caserna de Sant Andreu molta gent d'aquests varals de per aquí a la vora, de Granollers, la Garriga... va anar allà a prendre armament, i sinó l'agafava de molts altres llocs. Amb el vist-i-plau de la Generalitat, si, evidentment, però es clar, era una guerra, i tampoc es podien fer gaires floritures i, per tant, es pot discutir si va ser correcte o no correcte, però si ho mirem en paràmetres d'insurrecció, de revolta i de conflicte armat, hem d'entendre que es defensaven, en aquest cas tant d'un bàndol com de l'altre i si hi havia armes en una caserna, el primer que arribava les tenia. Els altres ja les tenien, la gent de la caserna del Bruc va baixar cap al centre de Barcelona i anaven ben armats. Ja et dic, hi havia consciència i cadascú va agafar l'armament d'allà on va poder. A molts llocs va prosperar, a molts no, s'hauria de discutir els camps d'aviació del Prat o altres llocs com van respondre... però tothom anava a la requisita del que servia, tristament, per a defensar, però també matar.

Les primeres columnes

Marxen d'immediat, al juliol. S'organitzen en milícies, és a dir, son gent que no tenen preparació, que s'allisten sota les banderes de Companys, de la columna Escaso, la del POUM, son gent que per coincidència ideològica es posen en un grup i marxen, dit en termes ben normals a la brava, en camions... i marxen cap al front de l'Aragó, amb la idea de conquerir Saragossa, Osca, Terol, que els semblava que podien evitar la irrupció de les tropes franquistes cap a Catalunya i té la part negativa, des del punt de vista militar que no ho poden aconseguir, no és factible això. La part positiva és que es una resposta popular, amb molt poca preparació, amb una exultació de la defensa de la República i, això s'ha de saber, de la lluita contra el feixisme i el feixista. Aquesta gent de manera molt altruista, s'hi van apuntar gent que havien vingut a les Olimpíades Populares del 36, defensen Barcelona, o George Orwell... marxen cap al front de l'Aragó. I si no ocupen aquestes ciutats, almenys frenen l'avanç. Moren molts d'ells i eviten que la insurrecció feixista avanci. Aquestes columnes, anarquistes, algunes comunistes i diferenciades, tampoc vol dir que s'entenguessin massa. Tenien molt clar que volien fer la guerra, però també implantar la revolució. Això es veu molt clar a la pel·lícula de Ken Loach Terra i Llibertat. Aquesta gent se'n va a l'Aragó i fa una liquidació del poder agrari, caciquil, de vegades passant a les armes a gent. Tornem al d'abans, que és una revolució. Que això ho faran els falangistes allà on vagin ocupant territori, també. I allà es fan col·lectivitzacions, sistemes agraris de repartiment de terra, que en aquest sentit es positiu per què hi ha una possibilitat d'accés a la producció i al gaudi. Però això es veu en molts pobles. La Garriga per exemple es un cas bastant paradigmàtic, es fan cooperatives, com serien Can Tarrés o Can

⁹⁶ "Al sargento retirado [...]yo le había escuchado que algún día los militares se iban a cabrear, sacarían el sable y se armaría la gorda."-Adillon, Miquel: *El Último soldado del POUM* Pàgina 50

Nualart, hi ha molts horts de la riera que es reparteixen. Es clar, la gent que ha passat gana, o té gana i veu que té una possibilitat de tenir un accés a la propietat col·lectiva, en els fruits ho aprofiten. També en el tema de la crítica: Es fa bé o es fa malament? Hi ha de tot. El que passa és que és un aprenentatge de la revolució. Allà es veu claríssimament que les milícies ocupen això i fan un aprenentatge col·lectiu, discuteixen entre tots, miren com s'ha de fer... Que potser es poc operatiu, potser sí, però la revolució té moltes concomitàncies, en aquest cas, amb elements de la revolució soviètica, es un calc, i aquesta gent ho porta a terme. El resultat al final no serà massa positiu, és clar, la discussió que fan els comunistes ja al 37: primer guanyem la guerra i després ja farem la revolució. Mentre que els cenetistes, i també del POUM diuen: No, primer fem la revolució, la guerra ja veurem com la guanyarem, que la guanyarem. Això hi és present, hi ha moltes picabaralles. I per tant, en aquestes columnes que lluiten de manera, dintre del que cap organitzada, però molt poc experimentada davant d'un exèrcit com és el nacional, molt ben organitzat, amb més armament i més coordinació, té el mèrit a mes a mes d'intentar fer una revolta, més ben feta o mes mal feta, però lluiten, les columnes, per la via armada, però també per a l'aplicació d'un canvi revolucionari, econòmic, en aquest sentit, però també social.

POUM

Abans del frec a frec del maig del 37, aquestes milícies de les quals abans parlàvem ja queden pràcticament dissoltes i queden integrades per voluntat del PCE dintre de l'exèrcit popular de la República. És a dir, el general Rojo, que era al comandament militar, una persona molt vàlida, molt intel·ligent, un home a més a més catòlic, això també s'ha de saber, que tenia clara la funció de l'exèrcit de defensar la República, era evident que no ho veia clar, no ell, sinó altres comandaments, sobretot del PCE que la cosa funcionés amb aquell sistema militar. És aquí quan hi ha la introducció també d'assessorament militar rus, de militars que no veuen clara la guerra de milícies, que diuen "no pot ser". Alguns se'n surten bé, com podrien ser el Campesino, el Líster, que se'n surten de les accions militars, tot i que són molt discutibles algunes de les seves accions. Però n'hi ha d'altres que no en tenen ni idea, ni idea. Aleshores, el PCE va avançant en aquest sistema, en l'assessorament rus, l'aviació... Això fa que arribi un punt que es dissolguin les milícies i que quedin dintre de la 27ª i 29ª divisió. En la qual queda integrada també el POUM, és a dir, queden dissolts, queden a dins. Tot això ens demostra que hi ha una ma molt clara darrera de la política revolucionaria que es la política pura i dura del PCE I DEL PSUC a Catalunya d'organitzar-ho d'una manera diferent, fins i tot podríem dir que es pogués parlar, o es pogués negociar amb estats de fora del territori espanyol per què veiessin que hi havia interlocutors vàlids, i que no fessin massa por. La revolució dita espanyola feia por a l'estranger, la prova és que no van donar gaire material, per no dir no res, els feia por. Fins i tot en els governs socialistes. Com el cas francès. Clar, tot això queda engolit a partir dels inicis del 37, però el cop de gràcia contra anarquistes i POUM és a maig del 37, que es posen d'acord el Govern de la República Espanyola i el PSUC a Catalunya contra C.N.T i contra el POUM per treure-los-hi el poder.

10.1.4. Entrevista a Pelai Pagès

Pelai Pagès i Blanch (Sant Pere Pescador, 1949) és un professor i historiador català. El 1975 es doctorà en història a la Universitat de Barcelona, en la que és professor d'història contemporània. Ha publicat nombrosos articles i estudis sobre la Segona República Espanyola, la guerra civil espanyola, el franquisme i la transició, especialitzant-se en l'anàlisi del moviment obrer espanyol i dels nacionalismes en la història contemporània d'Europa. És director de la revista sobre la guerra civil Ebre 38 i entre 2002 i 2005 ha estat coordinador d'El Temps d'Història. Ha participat en congressos, seminaris i col·loquis a Brussel·les, Moscou, Torí, Ciutat de Mèxic, Marsella i Lausana.

Què va ser el POUM?

El Partit Obrer d'Unificació Marxista va ser un partit marxista revolucionari que pretenia encapçalar el procés revolucionari iniciat, sobretot, després d'octubre del 34, el qual havia representat una ruptura clara en el procés republicà. Des d'aquesta perspectiva, molts sectors procedents del moviment obrer tenien clar que per fer front a l'avenç del feixisme calia iniciar un procés revolucionari. El POUM es presentava per, una mica, liderar tot aquest procés. D'aquí que es plantegés com un partit que pretenia que el poder polític quedés a mans de la classe treballadora. Per tant, pretenia fer una revolució política, en el ben entès que el POUM sempre havia defensat una revolució d'un socialisme ideològicament plural, no ortodox, transformador... etc.

Quin era el programa polític del POUM?

El programa polític una mica era aquest. Liderar un procés revolucionari a través del lideratge d'una classe treballadora. Tenia molt clar que l'estat espanyol estava davant d'una revolució democràtic-socialista, que calia en primera instància portar a terme unes transformacions de naturalesa democràtica, però que sense solució de continuïtat, aquestes transformacions democràtiques acabessin abocant cap al socialisme. I aquest procés, el POUM pensava que l'havia de liderar la classe obrera, les organitzacions obreres, perquè la petita burgesia republicana havia ja demostrat el seu fracàs.

Tenia molta implantació?

El POUM venia, com és sabut, de dues organitzacions, el B.O.C. i E.C., el primer liderat per Joaquin Maurín, i el segon per l'Andreu Nin. El B.O.C., de fet, fins a la fundació del POUM, era el primer partit obrer que existia a Catalunya, amb incidència, i amb nombre de militància. No hi havia cap altre partit obrer (estem parlant de partits polítics obrers) que tingués la incidència que, tant a les comarques com a Barcelona, tenia el B.O.C. i, evidentment, aquesta presència del B.O.C. la va heretar el POUM que, fins i tot, va anar incrementant el seu nombre de militants. Es calcula que en el moment de la seva fundació podia tenir 7.000 o 8.000

militants, que és un xifra significativa en el context de l'època. I, evidentment, a Barcelona tenia militància a tots els barris de la ciutat.

I en els sindicats?

A veure, el B.O.C., havia propiciat que els seus militants estiguessin afiliats a la C.N.T, però quan la FAI es va fer amb el control de la C.N.T va començar a expulsar tots aquells sindicats que no estaven sota el seu control. Va ser el que va passar amb els trentistes, encapçalats per en Pestaña, en Peiró, van acabar creant sindicats propis... i després el B.O.C. també tenia allò que en deien els sindicats expulsats de la C.N.T que, en algun cas, a les comarques de Lleida, i en algun sindicat precís: el sindicat mercantil, i els sindicats de Girona... el B.O.C. tenia una presència sindical molt important.

I en el món de la fusta a Barcelona?

Ho desconec. El món de la fusta, era un món encara molt artesanal en aquell moment, a diferència de les grans indústries, la fusteria eren empreses que podien tenir mitja dotzena de treballadors com a molt... A mi no em sona que hi hagués un sindicat de la fusta... Que no vol dir que no hi fos, segurament si que hi era, eh! Perquè la CNT, i tothom, procurava que tots els oficis tinguessin organització sindical darrere. Però en aquest cas concret referit al POUM i al món de la fusta ho desconec.

Com era la implantació del POUM a Hostafrancs?

Una mica com a totes les comarques. A mi em seria difícil dir-te quants militants hi havia.

I saps si hi ha alguna bibliografia?

El que ha estudiat la implantació del B.O.C. amb més detall és l'Andy Durgan, que és una mica el que també estudia per barris, i per comarques. Però sempre es fa difícil saber el nombre de militants que podia tenir en un barri determinat el B.O.C.. Que Barcelona era la ciutat on tenia més militants, és evident. Ara, que estaven molt organitzats per barris també. El barri de Gràcia potser era dels que més... En aquell moment Gràcia no era tant com ara, més petit burgès, sinó que era més obrer i era un dels que encapçalaven el procés. Però vaja, presència a tots els barris segur que en tenia.

I a l'Escola del Treball? Saps si exercia algun tipus d'influència?

Ho ignoro del tot. Bàsicament, el B.O.C. i el POUM, i l'Andreu Nin, sense ser del B.O.C., tenien molta incidència en el món ateneístic⁹⁷, a l'ateneu obrer, a l'ateneu enciclopèdic popular, als ateneus obrers que existien a pràcticament a tots els barris... Hi havia una tradició d'ateneus obrers on hi eren molt ficats. A les escoles, com podria ser l'Escola del Treball ho ignoro. Molt en el món ateneístic, que era allà on feien cursets, donaven conferències. En un moment en el que, penso que és interessant senyalar-ho, l'interès per la cultura entre la classe obrera estava molt estesa. No en va, tant en Nin com en Maurín, eren mestres d'escola i sabien que la

⁹⁷ <http://www.mecd.gob.es/revista-cee/pdf/extr2010-mones-pujolbusquets.pdf>

cultura era una eina i un instrument d'alliberament social molt important. I d'aquí que abonessin molt aquest aspecte.

Sé que el meu besavi havia estudiat a l'Escola del Treball, però també que era professor d'Esperanto...

Clar, l'esperantisme era un altre tema eh! Jo he conegut molts militants del POUM i tots eren esperantistes. L'esperantisme era allò de dir: Ja que anem cap a una organització social a nivell mundial: el socialisme. La idea aquesta que ja tenia Marx en el segle XIX que el socialisme havia de ser un sistema inevitablement universal o no existiria mai, requeria una llengua universal i, l'esperanto, curiosament, van ser més sectors obrers i populars els que el van fomentar que no pas burgesos. I dins del POUM hi havia, per exemple, en Fernández Jurado, un militant de l'Hospitalet, va arribar a ser diputat al Parlament de Catalunya però es va morir de seguida, però era un esperantista radical, i molts altres. No m'estranya que em diguis que el teu besavi era un esperantista perquè l'esperanto estava concebut com a l'idioma universal del futur. Avui dia sabem que no ha prosperat, perquè l'anglès ha guanyat la partida. Però la idea era: Ja que anem a un futur universal d'igualtat, de fraternitat, cal que ens entenguem en un sol idioma.

Durant la revolta del 19 de juliol a Barcelona, quin paper va jugar el POUM?

Els militants del POUM varen sortir al carrer... Hi ha unes memòries de Carmel Rosa, un militant del POUM, de Barcelona (en Roc) que va escriure unes memòries⁹⁸ que són molt interessants perquè justament ho explica en primera mà. Bé, de fet, Germinal Vidal, el secretari general de la J.C.I., que era la joventut del POUM, precisament va morir en els fets del 19 de juliol, a la Plaça Catalunya. Hi va haver una intensitat important, i molts militants del POUM es van mobilitzar i, bé, jo vaig conèixer un antic militant, en Vicenç Ballester que va quedar ferit, i el seu nom apareix a la premsa com a un dels ferits en els fets del 19 de juliol. El POUM va actuar sobretot en els fronts, allà on hi havia resistència dels militars: Eren la Plaça Catalunya, ja saps que allà hi havia una oficina de l'exèrcit, una residència d'oficials, em sembla, que allà va ser un dels llocs on es van fer forts, i també a capitania, passa que clar: la C.N.T era la organització més nombrosa, la que agrupava més militants i la que va tenir un paper més decisiu. Però que els militants del POUM van sortir al carrer, o i tant! A tot arreu, eh! I a Lleida, allà on eren una força important, varen ser decisius per al fracàs de la revolta militar. Hi ha aquestes memòries del Carmel rosa, i també les d'aquella dona, la Otilia Castellví, que té unes memòries que acaba de publicar recentment⁹⁹. Aquests temes d'ambientació social, de clima polític, crec que et pot anar molt bé. Jo recordo el llibre del Carmel Rosa, explica molt bé l'ambient, les relacions de militància que hi havia en el si del partit... aquests aspectes els tracta molt bé.

Quan marxa la primera columna del POUM al front d'Aragó?

Als primers dies, quan a partir del dilluns dia 20 de juliol ja se sap que a Catalunya ha fracassat el cop però que, en canvi, a les tres capitals aragoneses ha guanyat l'aixecament, immediatament, en la mesura que la República no tenia exèrcit, tant la CNT com la majoria

⁹⁸ Rosa "Roc", Carmel. *Quan Catalunya era revolucionària (i feia la guerra)*. CCG Edicions, 2008.

⁹⁹ Castellví, Otilia. *1926-1946. Vint anys d'història*. Barcelona: Oikos-Tau, 1997

d'organitzacions polítiques comencen a organitzar milícies de voluntaris que es posen en funcionament. La primera columna que surt es de la CNT, que és la famosa Columna Durruti, la mitificada Columna Durruti. Però el POUM, primer amb Jordi Arquer i Manuel Grossi, Grossi era aquell obrer asturià del POUM, i primer del B.O.C., que va tenir un paper important a Astúries durant la revolució del 34. I ells dos són els primers que organitzen les milícies, que val a dir que organitzativament van ser una mica desastroses i que després va haver d'anar-hi en Josep Rovira a posar ordre. I després, posteriorment, envia la segona columna. Si t'interessa aquest llibre, en Grossi va escriure les seves memòries, que es titulen, si no recordo malament, *Cartas de Grossi*¹⁰⁰, que explica tota l'experiència que va viure al front d'Aragó com a responsable de la Primera Columna del POUM.

Si no vaig errat, el POUM va enviar dues columnes...

En primera instància en va enviar dues, llavors clar, s'anaven renovant. Però les primeres per anar al cop, el 24-25 de Juliol n'envia una, per parar el cop, i després el 7 d'Agost n'envia una altra. Que són les primeres. Després es varen anar renovant, evidentment, es clar. Necessitaven una caserna per a ensinistrar els homes, que va ser quan va arribar l'Orwell, que va passar, abans d'anar al front unes setmanes, per una caserna, per a tenir unes mínimes normes, de com es disparava... un mínim d'entrenament. I l'Orwell no marxa al front fins al mes de gener de 1937. Però a desgrat que el mes de desembre del 36 el govern de la República militaritza les milícies, cada partit va seguir tenint les seves milícies... En el cas del POUM fins que es va dissoldre després dels fets de maig del 37. I en teoria depenien del front popular, de l'exèrcit popular però a la pràctica estaven controlats per cada organització.

Després de la dissolució de la 29ª Divisió, què se'n va fer dels milicians del POUM?

Hi va haver de tot. A mi em consta que molts, clar, es un moment en que ens trobem en plena repressió contra el POUM, el comitè executiu és empresonat, Andreu Nin desaparegut, no se sap fins més tard que acabarà sent assassinat, els locals tancats, tot clausurat... la persecució és brutal. A mi em consta que molts es van enrolar a les milícies de la CNT. Es clar, molts van ser empresonats, acusats del que fos, però molts, molts, es varen sentir més segurs en una milícia de la CNT que no pas en l'exèrcit regular. Per què clar, va ser... No sé si has vist la pel·lícula de Ken Loach, *Terra i Llibertat*¹⁰¹. Que va ser d'un dia per l'altre, en Josep Rovira, el mateix dia, rep una distinció pel paper que havien tingut les milícies del POUM en l'ofensiva contra Osca, el juliol del 37, i el mateix dia rep l'ordre de dissolució de les milícies. No sé si coneixes una biografia del Rovira que van escriure en Josep Coll i en Pané¹⁰², on s'explica força bé, com que en Rovira va substituir l'Arquer com a responsable de les milícies al front d'Aragó, també hi ha capítols on s'explica molt bé tot el tema de les milícies. Bé, i el llibre de l'Orwell també explica molt bé tot el funcionament, on les decisions es discutien democràticament, tot es discutia i es parlava... com en l'exèrcit van voler fer una mena de societat sense classes.

Aquí perdo el rastre del meu besavi...

¹⁰⁰ Trallero, Salvador (Ed.). *Cartas de Grossi*. Ed. Sariñena Editorial. Juny de 2009.

¹⁰¹ Ken Loach: *Terra i Llibertat* (1995)

¹⁰² Josep Coll i Josep Pané, *Josep Rovira, una vida al servei de Catalunya i del socialisme*, Barcelona, Ariel, 1978 (Hores de Catalunya)

Podia enrolar-se a l'exèrcit regular, a l'exèrcit popular...

I saps si hi ha algun registre, on ho podria trobar?

A l'exèrcit popular... ara no t'ho sabria dir. Segur, de la mateixa manera que existeixen fitxes dels milicians del POUM, han d'existir en algun lloc... Però segurament sigui en algun arxiu militar... Ministeri de defensa. Jo et diria que miressis primer, potser, alguna història de l'Exèrcit Popular, que allà, segurament... El teu besavi no va deixar explicat a ningú?

Molt de passada, no tinc la certesa... Ho he reconstruït a partir de memòries familiars.

Ell devia fer la retirada amb l'exèrcit, al final de la guerra... Van aconseguir impedir ser detinguts per l'exèrcit franquista, fer la retirada amb ordre i alentir l'avenç franquista... Dius que estava a intendència entre València i Barcelona... Fins l'abril del 38 no? Ja que Catalunya va quedar aïllada...

Exacte. I llavors va estar a la Serra de Pàndols...

Si, si, no m'estranya, va ser la gran batalla de la Guerra civil. No m'estranya... per què realment, si va quedar, després d'abril del 38 en zona catalana, l'exèrcit va mobilitzar tots els seus efectius. El meu pare també hi va estar. Va ser una batalla on la República s'ho jugava tot, i la derrota va propiciar la caiguda de Catalunya.

Un cop a França, es van establir contactes entre militants? Ja fos en els camps de concentració o a fora.

Si, el que passa és que el procés de reconstrucció va ser lent, entre altres coses per què, primer, la direcció del POUM estava la presó encara. Quan es produeix la invasió franquista de Catalunya, demanen (els dirigents del POUM) que els alliberin, perquè sinó els agafaria l'exèrcit de Franco a la presó, i els afusellarien a tots... Llavors són traslladats a la presó d'estat de Barcelona, que era a les Corts, no era la model (que depenia de la Generalitat i a última hora va passar a dependre de l'Estat). La majoria de militants del POUM van ser empresonats a la presó d'estat. Els van traslladar llavors cap a Cadaqués i, finalment, a França els van alliberar. Allà va començar a establir contactes... Justament avui mirava... (Busca en un document)... Estic corregint les errades en un llibre sobre l'exili del 39...Dirigit per mi, però que també hi intervé altra gent, que en el primer capítol faig referència... Aquí faig una referència, que la direcció del POUM va ser detinguda a Montalban a Febrer del 41, va ser la primera organització que va patir repressió política després de l'ocupació alemanya de França. Va ser jutjada per un tribunal militar i condemnada a anys de presó el novembre del 41. Això vol dir que ja estaven mes o menys organitzats... I ara me'n recordo que hi ha un company, en un altre capítol on parla que, efectivament, la reorganització del... Aquí, veus...

El POUM per la seva banda, partia gairebé de zero, dies abans de la caiguda de Barcelona es van dirigir al president de... que els alliberessin, la resposta fou el seu trasllat a Cadaqués, on van repetir la demanda... van tenir l'ajut del P.S.O.C.¹⁰³ dirigit per en Marceau Pivert, [...]

¹⁰³ Parti socialiste ouvrier et paysan

Reconstruir Preservar l'esperit de maig del 37, reconstruir l'organització... La primera reunió del comitè executiu del POUM es va celebrar a casa de Victor Serge.

Aquí hi ha el llibre aquest del Wilebaldo Solano, el POUM en la historia, que explica una mica el procés de l'exili... Parla que, evidentment hi havia diverses faccions, que va ser típic en els partits a l'exili, que defensaven diferents posicions. Però el cert es que a l'exili es van intentar organitzar de seguida, immediatament. El que passa és que clar, amb l'arribada de la guerra, de l'exèrcit nazi va canviar del tot la situació. Però en Josep Rovira va organitzar una de les xarxes d'evasió més importants que van existir a França. Una xarxa que consistia en, per exemple, pilots de les forces aliades que queien a França els passava a la frontera per Espanya per a retornar-los cap a zona aliada. Hi ha un llibre que explica la xarxa d'evasió que havia constituït en Josep Rovira a França. I Llavors molts van participar als maquis contra els alemanys. Vull dir, que d'alguna manera, malgrat tot el que varen passar de persecucions... els homes del POUM van... I a l'interior també! A l'interior el POUM va donar a conèixer, els presos que estaven a la presó Model, l'afusellament de Companys. Quan Franco afusella Companys l'octubre del 40, se sap la notícia perquè la treuen, en un full clandestí, els presos del POUM de la model. Vull dir que, de ganes de reconstruir-se de manera immediat, n'hi ha. A desgrat de que la situació no era fàcil, ni a l'exili, perquè es viurà de seguida la guerra mundial, ni a l'interior per la repressió.

Quina és l'herència del POUM en la política actual? Hi ha algun partit que s'hi identifiqui?

No, que jo sàpiga no. L'herència del POUM, avui per avui està a la Fundació Andreu Nin, que està molt activa a Barcelona, Madrid, Astúries, també hi ha nuclis a Andalusia i a Aragó. D'alguna manera s'ha plantejat preservar, de cara al futur, la memòria històrica i els valors ètics i polítics que va defensar el POUM als anys trenta. A mi em seria difícil parlar-te de partits polítics en concret que hagin, d'alguna manera, recuperat de manera directa l'herència del POUM. Mira, l'any passat, al mes de juny, hi va haver l'acte d'homenatge, el primer homenatge a escala nacional que se li feia a Catalunya a l'Andreu Nin, al Parlament de Catalunya. Hi va participar tota l'esquerra, des d'E.R.C. fins a partits trotsquistes radicals extraparlamentaris. Tothom va reivindicar el POUM, el representant socialistes, antics comunistes, ICV, tothom. Hi va haver una reivindicació històrica del que havia representat l'Andreu Nin. Ara, això no vol dir que l'herència... Jo penso que hi ha una sèrie de valors, salvant la distància, per què no es la mateixa situació que els anys trenta, que són perfectament vàlides. Bueno, en aquest moment més que mai, penso que reivindicar una societat socialista és, amb l'actual crisi del model capitalista actual i que s'estan carregant l'estat del benestar, es més urgent que mai recuperar un socialisme que, evidentment... Bueno, què aporta el POUM a la història per a prefigurar aquest socialisme? Ha de ser un socialisme plural, que l'experiència soviètica, que en el seu moment ja va criticar el POUM, no pot ésser recuperable en cap moment, ja que el socialisme o és plural o no serà, això ja s'ha demostrat històricament, aquesta inviabilitat. Però ha de ser també un socialisme transformador, no pot ser un socialisme que intenti, com vol fer la social dem, apedaçar el capitalisme. El capitalisme, ja s'ha demostrat avui en dia, que s'ha de superar com a sistema. Penso que tots aquests valors que en el seu moment va presentar el POUM son perfectament recuperables. Jo sempre dic que, i penso que no m'equivoco, el Nin, en aquest moment, es dels pocs polítics dels anys trenta que la seva obra s'està publicant encara, i s'està llegint, des dels moviments d'emancipació nacional, els articles polítics que va escriure als anys 30, els seus articles sobre literatura i pedagogia.... Tot això s'ha anat reeditant en els darrers anys. Hi ha pocs polítics dels anys trenta amb els que passi això. Ara a Astúries es torna a reeditar el que va escriure Grossi sobre la revolució d'octubre del 34, el propi Maurín és un home que s'està també ,d'alguna manera, reivindicant. I per què? El mes d'abril, abril o maig, hi va haver, aquí al palau de la virreina un dissabte a la tarda, una sessió de debat sobre els moviments d'emancipació nacional del Nin, que va omplir la sala, un dissabte a la tarda, amb una discussió... Clar que era un tema que avui en dia també està molt candent en la societat catalana, però vull dir que si el que va dir el Nin no tingues cap mena de sentit en la societat actual, de què? Penso que el POUM va plantejar tot un

tipus de temes, i d'aspectes, i de militància... que en certa manera estan molt vigents. D'alguna manera, aquesta necessitat d'eixamplar la cultura, de fer arribar la cultura a tots els àmbits de la societat... això, bueno, en Nin ho tenia molt clar, i en Maurín també, que també era mestre d'escola. I això penso que son valors que no només no s'han perdut, sinó que jo penso que s'han de recuperar, els que no s'han recuperat, més que mai, com a garantia de futur.

Ara, insisteixo, a mi em costaria dir que hi ha partits polítics que hagin... allò, recuperat directament l'herència del que era el POUM.

I els militants, es van tornar a posar en política durant la transició?

Bé, sí, durant la transició va haver-hi un intent, de reconstruir el POUM que no va reeixir, mentre un grup d'antics militants va entrar al PSC. Però jo no en conec a cap que, després de la seva experiència al PSC se'n sentís especialment orgullós. Una persona que encara és viva i que se'n penedeix, en algun aspecte és la Teresa Rebull, la cantant, que viu a Banyuls de la Marenda, al Rosselló que va formar part d'aquest grup que va entrar al PSC. No n'està massa contenta ni massa satisfeta. Al PSC ja li anava bé que una grup de militants del POUM s'unissin a les seves files, ja que els hi donava una certa garantia que almenys un sector era revolucionari, però va quedar sobre el paper, ja que no van tenir cap tipus d'influència, i d'alguna manera, l'experiència els va frustrar força. I el que va passar és que clar, no hi havia, d'alguna manera, entre les noves generacions i el POUM hi va haver uns anys de no militància. EL POUM va estar actiu a l'interior del país fins a les últimes caigudes de l'any 50-51, a partir de l'any 50... De fet, no va ser un problema exclusiu del POUM, sinó que va afectar a gairebé tothom. Hi va haver una mena de travessa al desert de l'oposició, la repressió va ser brutal, sobretot en motiu de la guerrilla, que és quan es va muntar la guerrilla antifrancista aquí a l'interior. El PSUC també, però com que tenia recolzaments importants a l'exterior va aconseguir mantenir-se i reorganitzar-se. El POUM no, i és clar, la desaparició dels anys 60 i bona part dels 70 sense militància a l'interior i hi va haver un parèntesi generacional que llavors no es va refer. De totes maneres, pensa que l'esquerra revolucionària va patir una crisi generalitzada després dels primers anys de la transició. Hi havia partits maoistes com el Partido del Trabajo, el Movimiento Comunista que semblava que eren partits de masses que s'ho menjaven tot, després de la transició varen durar dos dies, vull dir que no va ser un tema exclusiu del POUM, sinó que va afectar a moltes organitzacions, una mica a tota l'esquerra revolucionària. Al final va acabar afectant també al PCE, un partit que es pensava que s'ho menjaria tot, que era el gran partit... va acabar relegat, va arribar a ser parlamentari però sense el paper que es pensava que tindria.

10.2. Correspondència

A continuació adjunto alguns dels correus electrònics més transcendents per a la realització del treball:

10.2.1. Andy Durgan

De: Pau Grau
Enviat el: 4 / juliol / 2014 12:12
Per a: fundacion.nin@gmail.com
Tema: poum

Bon dia,

Sóc un estudiant de 1r de Batxillerat de l'institut Vil·la Romana de La Garriga. Estic fent com a **Treball** de Recerca una biografia del meu besavi (Joan Grau Yuste). Va ser militant del POUM des d'abans de la guerra, però no tinc la data exacta. Seria molt interessant que algú del POUM mateix o de la fundació em respongués un seguit de preguntes en format entrevista, principalment sobre la ideologia, però també sobre la guerra civil. Hi hauria algun supervivent, exmilitant, disposat a respondre les preguntes? O algú de la fundació que ho conegui de prop? Si fos així, em podríeu passar el contacte?

Una altra pregunta, sabeu on puc trobar, ja sigui en format paper o digital, exemplars de La Batalla? Així com també possible documentació de militants?

Moltes Gràcies,

Pau Grau

De: Andrew Durgan
Enviat el: 16 / juliol / 2014 11:34
Per a: Pau Grau
Tema: poum

Hola Pau

Soy miembro de la FAN y historiador especialista en el POUM

Puedes enviarme las preguntas que quieres.

Salud

Andy Durgan

De: Pau Grau

Enviat el: 18 / juliol / 2014 12:02

Per a: Andrew Durgan

Tema: Re: poum

Buenos días Andy,

Te mando las preguntas:

¿Por qué un joven de Hostafrancs, de la clase trabajadora (carpintero asalariado) se alistaría en el POUM antes de la guerra?

¿Qué relación había en el POUM con el SAT (asociación mundial anacional de Esperanto)? ¿Y con el esperanto en general?

¿Qué suponía el hecho de ser militante del POUM antes de la guerra?

¿De dónde provenían la mayoría de militantes del POUM?

¿Qué papel jugó el POUM en el estallido de la guerra civil (en Barcelona, concretamente en Hostafrancs), en los primeros instantes?

¿Cómo pudo condicionar el hecho de ser del POUM el exilio?

¿Hubo contacto entre militantes en el Campo de Argelers-sur-le mer?

¿Se pueden consultar ejemplares de “La Batalla”, ya sean originales o fotocopias?

¿En qué localidad se sitúa el destacamiento de Casetas Quincena?

Muchas gracias!

Salut,

Pau Grau

De: Andrew Durgan

Enviat el: 23 / juliol / 2014 11:09

Per a: Pau Grau

Tema: RE: poum

Hola Pau

A continuació intento a contestar tus preguntas. Las respuestas son bastante escuetas, entonces si quieres saber más dime algo.

Sobre el POUM en la pre guerra, se puede consultar mi libro: Andrew Durgan 'El Bloque Obrero y Campesino 1930-1936' (Laertes, Barcelona 1936). Si quieres mas bibliografía dímelo.

Por favor enviarme el nombre de tu abuelo (¿fue tu abuelo que estuvo en el POUM?) y cualquier información que tienes sobre él: podría ser útil para encontrar más información específica.

¿Por qué un joven de Hostalfrancs, de la clase trabajadora (carpintero asalariado) se alistaría en el POUM antes de la guerra?

Antes de la guerra la idea de que la clase trabajadora debe control la sociedad fue muy extensa entre la clase obrera, tanto española como catalana. La mayoría de los y las trabajadores/as politizados creyeron que para llegar a tal punto hacia falta la revolución; esta fue una visión compartida tanto por anarquistas como por los marxistas (socialistas y comunistas).

Si alguien se afilió a una organización o otra a veces dependía de su entorno: amistades, el trabajo... En el caso concreto de tu abuelo (¿), siendo carpintero es posible que fue afiliado del Sindicato de Madera de la UGT, sindicato muy combativo y dirigido por el POUM.

Obviamente la gente también eligió una organización por razones ideológicas; la principal diferencia entre el POUM y los anarquistas, por ejemplo, fue que el POUM creía que después de la revolución sería necesario establecer un nuevo estado revolucionario y democrático, como en Rusia en 1917, mientras que los anarquistas estaban (y están) en contra de cualquier estado. La diferencia entre el POUM y el PSUC (comunistas ortodoxas) fue principalmente que el PSUC defendió el Frente Popular (una alianza con las clases medias) contra el fascismo mientras que el POUM defendió la unidad del movimiento obrero pero sin las clases medias como aliados, además el PSUC apoyó sin críticas a la URSS de Stalin.

¿Qué relación había en el POUM con el SAT (asociación mundial a nacional de Esperanto)? ¿Y con el esperanto en general?

Como en todo el movimiento obrero, sobre todo los anarquistas, hubo poumistas que hablaron esperanto; durante la guerra el partido sacó una revista en esperanto.

¿Qué suponía el hecho de ser militante del POUM antes de la guerra?

Ir a las reuniones de su célula (probablemente en el barrio) y de la fracción poumista en el sindicato; vender la prensa del partido; participar en movilizaciones de todo tipo: huelgas, manifestaciones; si fuera joven hubiera sido miembro de la Juventud Comunista Ibérica (del POUM); muchos de los jóvenes participaron en acciones contra los fascistas y contra los esquiroles y los desfiles de tipo 'militar'.

¿De dónde provenían la mayoría de militantes del POUM?

De Catalunya. Sobre todo de las comarcas centrales de Lleida y Girona; en Barcelona el POUM tuvo una buena organización en los barrios de Gracia, Clot y Sants. La gran mayoría eran obreros manuales, trabajadores de servicios o campesinos; y, sobre todo, jóvenes.

¿Qué papel jugó el POUM en el estallido de la guerra civil (en Barcelona, concretamente en Hostafrancs), en los primeros instantes?

El POUM salió a la calles el 19 de julio, como los demás organizaciones obreras, y luchó, con las pocas armas que tenían contra los sublevados; sus militantes tuvieron un papel destacado en las luchas en la Plaça de Catalunya y la Plaça Universitat. En todos los barrios hubieron participó con otros obreros construyendo barricadas y intentando de conseguir armas. Pocos días después, fueron, con la CNT, los primeros de organizar columnas de milicianos para ir a Aragón para luchar con los fascistas.

¿Cómo pudo condicionar el hecho de ser del POUM el exilio?

Depende. Durante la Segunda Guerra Mundial en Francia el POUM fue perseguido por las autoridades fascistas; al mismo tiempo en los campos de prisioneros y de concentración y en la resistencia sufrieron la persecución de los estalinistas que, a pesar de la lucha común contra el nazismo, seguían tratando el POUM como 'fascistas'.

¿Hubo contacto entre militantes en el Campo de Argelers-sur-le mer?

Si. El partido se organizó en los campos como podía. Tuvo contacto con los militantes en libertad y con la organización francesa el PSOP (Partido Socialista Obrero y Campesino).

¿Se pueden consultar ejemplares de "La Batalla", ya sean originales o fotocopias?

Si, en microfilm, en la Insitut Municipal d'Historia, Casa Ardiaca (a lado del catedral)

¿En qué localidad se sitúa el destacamento de Casetas Quincena?

Casetas es un barrio del pueblo de Quicena, muy cerca de Huesca, uno de los puntos donde estaban las milicias del POUM desde septiembre 1936 (cuando tomaron esta posición) hasta junio de 1937.

De: Pau Grau
Enviat el: 13 / octubre / 2014 21:15
Per a: ANDREW DURGAN
Tema: POUM y frente de Aragón

Buenas noches Andy,

Te vuelvo a escribir a ver si me puedes guiar un poco:

Tengo dos notificaciones de pago de mi bisabuelo, en Leciñena y en Casetas Quicena (te las adjunto en el mail), pero no llego a deducir dónde estuvo exactamente. Me podrías orientar un poco sobre la segunda columna, dónde se estableció y que acciones militares concretas realizaron o donde lo puedo encontrar?

Muchas gracias,

Pau

De: Andrew Durgan
Enviat el: 16 / octubre / 2014 11:33
Per a: Pau Grau
Tema: Re: POUM y frente de Aragón

Hola Pau

La 2ª columna luchó primero en la zona de Quicena / Tierz (agosto / principios de septiembre 1936) y después fueron a Leciñena, donde el 12 de octubre el pueblo fue tomado por los fascistas; mas de 100 milicianos murieron, según fuentes fascistas; unos 150 según el POUM. Ningún de estos muertos hubieron sido recuperados por los demás milicianos dado que tuvieron que salir rápido para evitar su exterminación total. La mayoría pasaron a formar parte del frente de Alcubierre.

No sé si es significativo que la fecha de la segunda notificación del pago es el día 9 de octubre. ¿Salió con vida de Leciñena?

El mejor fuente sobre las operaciones alrededor de Leciñena es: Josep Coll i Josep Pané 'Josep Rovira: una vida al servei de Catalunya i del socialisme'. Seguro que el libro se encuentra en la biblioteca del Pavelló de la Republica, y probablemente en la biblioteca de historia de la UB.

Salud

Andy

10.2.2. Pilar Reverté i ANC

De: Pilar Reverté

Enviat el: 14 / juliol / 2014

Per a: Pau Grau

Tema: Fotos microfilms

Benvolgut,

Et passo les imatges que ens havies sol·licitat¹⁰⁴. Espero que corresponguin al que necessites.

Salutacions cordials,

Pilar Reverté

De: Pau Grau

Enviat el: 14 / juliol / 2014

Per a: Pilar Reverté

Tema: Fotos microfilms

Moltes gràcies,

Seria possible, també, accedir a la butleta de cobrament en si? Com la que adjunto a continuació, però de Joan Grau Yuste.

Atentament,

Pau Grau

¹⁰⁴ A través d'una trucada telefónica.

De: Pilar Reverté
Enviat el: 25 / agost / 2014
Per a: Pau Grau
Tema: Fotos microfilms

Hola Pau,

Tal com varem acordar, només tornar de vacances m'he posat amb la teva consulta, amb el següent resultat:

Hem localitzat 195 unitats de catalogació que contenen certificacions de permanència al front com el que ens vares enviar de mostra i acusaments de recepció de subsidis de guerra rebuts per milicians i familiars.

– *ANC1-1-T-6358 a 6553. Comitè Central de les Milícies Antifeixistes. Acusaments de recepció de subsidis de guerra rebuts per milicians i familiars de milicians. Certificats emesos per partits polítics i sindicats, a fi de percebre aquests subsidis*

D'aquestes unitats només hi ha indexades per cognoms fins a la 6374, la resta encara no ho estan; per tant la cerca s'hauria de fer revisant document a document, tenint en compte que cadascuna de les unitats passa de les 1000 imatges.

Com que sembla que el teu professor ha treballat el tema, potser ell disposa d'alguna altra dada que ens permeti localitzar més fàcilment el document, com podria ser el número del rodet de microfilm. Si fos així, ens ho comentes.

Per fer la consulta ens hauries de reservar hora i et preparariem la documentació.

El nostre horari d'atenció al públic (fins al 30 de setembre) és de dilluns a divendres de 8 a 15h.

Salutacions cordials,

Pilar Reverté

10.2.3. CIDER

De: Cider Mairie

Enviat el: 16 / juliol / 2014 11:34

Per a: Pau Grau

Tema: lista de nombres...

Hola pau,

el libro inter activo, ha sido reinstalado ;

Despues de consultarlo, no figura el nombre de Consuelo Grau Ferrant.

Cordialmente

Helvia (Memorial de Argeles)

De: Pau Grau

Enviat el: 04 / setembre / 2014

Per a: Cider Mairie

Tema: Fwd: lista de nombres...

Hola Helvia,

Muchas gracias por el interés, siento no haber podido contestar antes. Una cuestión: Sabes si se conserva algún registro de los internos en el campo con los datos básicos? (nombre, edad, fecha de internación...)

Muchas gracias

De: Cider Mairie

Enviat el: 05 / setembre / 2014

Per a: Pau Grau

Tema: Fwd: lista de nombres...

Hola pau,

puede ser que en el Servicio Departamental de Archivos de los Pirineos Orientales tengan algo.

No es cierto, la mayoría de las personas que han escrito no han conseguido ninguna informacion. Peross

Te mando las señas de los Archivos en Perpignan, te puedes recomendar de la Associacion FFREEE de Argelès sur Mer.

Tienes que dar el maximo de informes que tenga

- Archives Départementales des Pyrénées-Orientales
74 avenue Paul Alduy
66100 Perpignan

Tél. 04 68 85 84 00

ou par mail :
archives@cg66.fr

Quedamos en contacto ; Si encuentran algo, serias tan amable decirmelo ?

Gracias

Cordialmente

Helvia

- El

De: Cider Mairie
Enviat el: 05 / setembre / 2014
Per a: Pau Grau
Tema: Fwd: lista de nombres...

Muchas gracias Helvia,
Iré investigando y té lo voy diciendo...

10.2.4. Pyrénées-Orientales Archives Départementales

De: Pau Grau

Enviat el: 10 / setembre / 2014

Per a: Pyrénées-Orientales Archives Départementales

Tema: Travail de recherche

Bonjour,

Je m'appelle Pau et j'étude au Lycée Vil·la Romana de La Garriga (Bacelone).

Je vous écris parce que je suis en train de faire un travail de recherche sur mon bisaïeul.

Son nom était Joan Grau Yuste et il a été au Camp de de concentration d'Argelès-sur-mer, mais je n'ai pas aucune information sur ça.

Cet Août je suis allée a Argelès, et au Centre International de Documentation et d'Etudes sur la Retirada (CIDER), Mme.Helvia (FFRREE) m'a dit que peut-être vous pourrais m'aider.

Les dades de mon bisaïeul sont:

JOAN GRAU YUSTE

Il est née le 1 Janvier de 1913 à Barcelone.

Il a combattu pendant la guerre avec l'armée republicaine espagnol

Il a passé la frontière les premiers mois de 1939

Il a été internée au Camp de d'Àrgelers

Son épouse était Adela Ferraut Mateu et elle était au camp d'Argelès aussi, avec son enfant Joan.

Je vous serais très reconnaissant si vous pouviez m'aider avec quelque information sur cette question, où si vous savez ou est-ce que je peux trouver cette information.

Je vous remercie,

Cordialement,

Pau Grau

De: Pyrénées-Orientales Archives Départementales

Enviat el: 15 / setembre / 2014

Per a: Pau Grau

Tema: Travail de recherche

Monsieur,

Par votre courriel du 10/09/2014 vous sollicitez l'attestation de séjour dans le camp d'Argeles de votre bisaieul Joan Grau Yuste née le01/01/1913 à Barcelone.

J'ai le regret de vous faire savoir qu'aucune trace de son passage dans ce camp n'a été trouvée dans les archives conservées par mon service.

Toutefois je tiens à vous préciser que les archives concernant les camps des Pyrénées-Orientales peuvent contenir des lacunes, notamment en raison du fait que la majorité des réfugiés espagnols n'ont pas pu être recensés en 1939 à leur arrivée en France. Beaucoup sont retournés très rapidement en Espagne sans laisser aucune trace dans les archives de l'administration française (information tirée du fonds des contrôleurs généraux des camps en 1939, conservé aux Archives nationales à Paris).

Veillez agréer, Monsieur, l'expression de mes salutations distinguées

De: Pau Grau

Enviat el: 22 / setembre / 2014

Per a: Pyrénées-Orientales Archives Départementales

Tema: Travail de recherche

Bonjour,

Merci pour votre réponse.

J'ai été recherchant information et peut-être que mon bisaïeul apparaît par le nom Joseph Grau Yuste.

Nous savons que après de le camp, il avait travaillé au Domaine de Monterels. Il est allé travailler à la ferme mai 1939 et il est retournée a Barcelone le 1942.

Il était à Monterels avec sa famille (son épouse et 2 fils).

Je vous ajoute un document ou le nom de Joan a été changé par Joseph.

Je vous remercierai beaucoup si vous pouvez chercher par Joseph, ou pour Adela Ferraut Mateu (son épouse).

Merci beaucoup et pardonnez mon insistance.

Salutations,

10.3. Documentació

10.3.1. Sobre el Servei militar de Joan Grau

MINISTERIO
DE DEFENSA

EJÉRCITO DE TIERRA

INSTITUTO DE HISTORIA Y CULTURA
MILITAR

ARCHIVO GENERAL MILITAR DE
GUADALAJARA

DON ÁNGEL RUIZ IZQUIERDO, CORONEL DIRECTOR DEL ARCHIVO
GENERAL MILITAR DE GUADALAJARA

CERTIFICO: Que la presente fotocopia es fiel reflejo del original que se custodia en este Centro, consta de cinco hoja/s numerada/s y sellada/s por ambas caras, que corresponden a la documentación de D. Juan GRAU YUSTE.

Guadalajara, cinco de Septiembre de dos mil catorce

CORREO ELECTRÓNICO:

Avda. del Ejército N° 2
19004 - GUADALAJARA
TEL: 949-213935

Certificado

REEMPLAZO DE 1934

AYUNTAMIENTO DE BARCELONA

7

Provincia de Barcelona

Sección de Recluta del Distrito

Batallón-Caja de Recluta de Barcelona, n. 25

FILIACIÓN

de Juan Juan Juste, hijo de Angel, de Manuela
 natural de Barcelona, parroquia de _____, Ayuntamiento
 de _____, partido judicial de Auto, provincia de _____
 : fué incluido en el alistamiento del año mil novecientos 24
 en la Sección de recluta Distrito 7.º, distrito municipal de BARCELONA, Ayuntamiento
 de Barcelona, partido judicial de 8, perteneciente a la
 Caja de Recluta de Barcelona número 25, habiendo sido alistado con el número 479
 Nació en 4 de enero de mil novecientos tres, de profesión u oficio
carpintero; si sabe leer y escribir, su estado sol; su estatura 1.631 centíme-
 tros, su perímetro torácico 83 1/2 centímetros.

Sus señas: pelo Café, cejas al pelo, ojos pardos, nariz regular, barba
regular, boca regular, color sano, frente despejada are marcial
 producción buena, señas particulares Ninguna

Queda filiado, en virtud de la presente, para servir en clase de soldado por el tiempo de diez y ocho años, que empezarán a contársele desde el día que ingrese en Caja, en las diferentes situaciones que determina la vigente Ley de Reclutamiento.

Barcelona 27 FEB 1934 de 193

El interesado,

Juan Juan

V.º B.º

El Presidente,

El Secretario,

F. G. Tortosa

Riquelme

1.º ABOGADO 10

Fuó egtrado en Caja en _____

Se le entregó la cartilla militar número 34420974 el 1 de ABRIL de 1934

Rectificada su profesión u oficio resultó ser la misma

Fuó clasificado como _____ en el año de su alistamiento, y en las revisiones de los años _____

Se presentó, para concentración el 4 de 13 de 1934

En el acto de la concentración obtuvo la talla de 1.631 centímetros, perímetro torácico de _____ centímetros, y reconocido facultativamente resultó Util. marcado hasta el día 5 de octubre

Fuó destinado al bat de Inf. n.º 89 en 4 de 12 de 1934

El Jefe de la Caja de Recluta,

(Lugar del sello)

[Signature]

2.º 3.º

Escuela Militar Oficial de Barce

D. Juan Carlos Ferrer D. José Montañés
 profesores de esta Escuela Militar de la que es Director el Fin. Coronel D. Ferrer
Bartol

CERTIFICAN

Que el alumno Juan Juan Estre
 mono del reemplazo de 193 X por el distamiento de Avilés
 correspondiente a la Caja Recinta n.º 2 y matriculado el 1.º de Mayo
 de 193 X ha cursado en esta Escuela TIRO y GIMNASIA limitadas
 estas enseñanzas a lo prevacido en los párrafos a) y b) de la O. C. de 4 de Enero
 de 1933 (D. O. n.º 5) con el fin de poder aspirar a los beneficios de reducción
 del servicio en filas a OCHO meses habiendo obtenido las calificaciones siguien-
 tes:

TIRO Enjajo de primera
 GIMNASIA Aprobado
 PUNTUALIDAD Buena
 CONDUCTA Buena

Barcelona de 10 de Mayo 193 X
 El Capitan Profesor.

[Signature]

El Capitan Profesor
 de gimnasia.

[Signature]

El Fin. Coronel Director.

Ferrer

NOTA.- Los ejercicios de tiro realizados y su calificación constan en la libreta de tiro que debe presentar el alumno en el acto del exámen.

de Barcelona

n.º 22 de Diciembre de 1934

Aprobado en el examen sufrido para acogerse á los beneficios de reducción del servicio á ocho meses, con arreglo á la O.C. del 25 de Julio último (D.O. Nº 173)

El Teniente Coronel
Presidente del Tribunal del examen

Requisito de Infantería n.º 39.
1.ª SUBDIVISION

Letra 9
REE 553

FILIACION

de Juan Juan Juste
 hijo de André y de Manuela natural
 de Barcelona parroquia de id Ayuntamiento de id Concejo
 de id provincia de id vecindado en id Juzgado de primera
 instancia de id provincia de id distrito militar de la 1.ª División nació
 en 1 de Enero de mil novecientos trece de oficio carpintero edad cuando
 empezó a servir id años id meses id días. Su religión id Su estado soltero su estatura
 un metro 631 milímetros: Sus señas, pelo castaño cejas al pelo ojos pardos
 nariz regular barba regular boca regular color sano frente deprimida oído normal
 producción bucal señas particulares ninguna
 Fué filiado como quinto en el recuadro 1934
 Tuvo entrada en Caja en 1.º Agosto 1934
 Ingresó en este Regto en la corte Enero 1935 con fecha 6 de Ene. 1934
 Queda filiado en virtud de la presente para servir en clase de Soldado 1 por el tiempo de 18
 años, que empezarán a contárselo desde el día en que entró en Caja con
 arreglo a instrucciones y órdenes vigentes. Se le leyeron las leyes penales, según previenen la ordenanza y órdenes
 posteriores, y quedó advertido de que no le servirá de disculpa para su justificación en ningún caso el alegar ignoran-
 cia de dichas leyes.

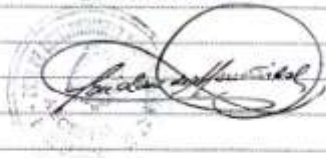
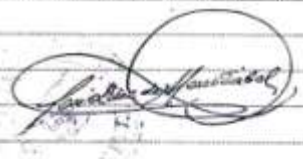
Lo firmó siendo testigos los que subscriben. El Interesado - Juan Juan
hijo de El Secretario legítimo - Rubén V. B. El Presidente - Lisport Vila hijo de
un sello en tinta que dice: Sección Recluta D.º 7.º Barcelona

Antigüedades			2.ª SUBDIVISION	TIEMPO QUE LOS SIRVIÓ		
Día	Mes	Año	DISTINIONES, EMPLEOS Y GRADOS QUE HA OBTENIDO	Años	Meses	Días
1.º	Agosto	1934	Soldado 1 quinto en caja (A meses 5 días)			
6	Septiembre	1934	" su activo			
Total de servicio efectivo hasta fin de de 193...						

3.ª SUBDIVISION			AUMENTOS DE SERVICIOS POR AÑOS DE CAMPAÑA		
Total de servicios válidos para retiros.....					

FOLIO 10 - Imp. de la Asociación de Militares de Infantería - Form. n.º 10

Años	notA
1939	<p>De la procedencia y por los motivos que se expresan en la nota anterior, causa alta en esta Zona de Reclutamiento y "Certificación n.º 23 en el mes de _____ para su continuación, firmada por mi antecesor se autoriza en esta fecha con arreglo a lo dispuesto por la R. D. G. de 27 de Noviembre de 1909 (C. L. n.º 230)</p> <p>Barcelona <i>7 de Octubre</i> de 1953</p> <p>El Comandante</p>
1953	<p>"Filiación recuperada de la que fue Suca-Rojas; sin dano para mantenerla" la cual es su baja en esta Zona 23 por presentarse al servicio en esta zona en fin del mes de <i>Octubre</i> de 1953, a lo dispuesto por el M.C. del Ejército en escrito n.º 7413-F Sec. 7.º de fecha 2 de noviembre de 1951.</p> <p>EL COMANDANTE JEFE DE LA SECCIÓN,</p>

AÑOS	
1934	<p>Procedente de la Caja Recluta n.º 25 y por los motivos a que hace referencia en la nota anterior causa alta el individuo contenido en esta filiación en la 3ª Compañía del 2.º Batallón de este Regimiento de Infantería n.º 39 en la revista de Enero, con fecha 6 de Diciembre anterior. El día 6 del citado Diciembre efectuó su incorporación al Cuerpo en la plaza de Mahón, siendo seguidamente reconocido, tallado y pesado, resultando útil para el servicio de las armas con 1' 631 metros de talla 60 Kgs. de peso y 81 centímetros de perímetro torácico, quedando de guarnición e instrucción. El mismo día de su incorporación fué vacunado habiendo obtenido resultado positivo, leyéndosele las Leyes Penales, continuando en instrucción hasta fin de año.</p> <p style="text-align: right;">El Comandante Mayor, <i>Mammal Utrero</i></p>
1935	<p>En su anterior situación. El día 20 de Enero prestó promesa de fidelidad a la Bandera con arreglo a Ordenanza continuando en instrucción hasta el 23 del mismo mes que fué dado de alta para el servicio de armas y quedó de guarnición. Por Decreto de 25 de de Junio (D. O. n.º 145) se asigna a este Regimiento la denominación de Baleares n.º 39. El día 15 de agosto marchó a Barcelona calle Bejar n.º 28 piso 2.º a fijar su residencia en situación de licencia ilimitada como comprendido en el artículo 6.º de la O. C. de 20 de agosto de 1930 (D. O. n.º 186) por cuyo motivo causa baja en la fuerza para haberes de este Regimiento y alta en la sin ellos en la revista de Septiembre habiéndole entregado al interesado su cartilla militar y permaneciendo en esta situación hasta fin de Noviembre que le ha correspondido el pase a situación de disponibilidad de servicio activo por cuyo motivo causa baja en el citado día en este Regimiento de Infantería Baleares n.º 39 por pase al Regimiento de Infantería Alcantara 34 al que ha sido destinado por el Excmo. Sr. General Comandante Militar de la 4.ª División orgánica a cuyo Cuerpo se remite esta documentación. Está clasificado como tirador de 2.ª clase y no es apto para el empleo inmediato superior en la reserva.</p> <p style="text-align: right;">El Comandante Mayor, <i>Mammal Utrero</i></p>

1.1. Sobre l'Exèrcit Popular

MINISTERIO
DE
DEFENSA

EJÉRCITO DE TIERRA

INSTITUTO DE HISTORIA Y
CULTURA MILITAR

ARCHIVO GENERAL MILITAR
DE ÁVILA

O F I C I O

S/REF: _____ Núm: _____
N/REF: 504/IHCM/AGMA
FECHA: 02/10/2014
ASUNTO: _____
Cda. No aparecen datos de D./Dña. JOAN GRAU YUSTE
DESTINATARIO: _____
D. PAU GRAU VILALTA

ARCHIVO GENERAL MILITAR
ÁVILA
2 oct 2014
SALIDA
Nº REG. 1822
ÁREA DE INFORMACIÓN

En relación con el escrito de la referencia, examinados los instrumentos de descripción de los fondos documentales y listados onomásticos de las publicaciones oficiales relacionados con el objeto del escrito, lamento comunicarle que no han aparecido datos del personal del asunto.

En el caso de solicitar la citada información del personal mencionado a otros Centros u Organismos, deberá manifestar en su petición que ya la ha solicitado a este Archivo, para evitar duplicidad de gestiones.

EL CORONEL DIRECTOR

Fdo. Manuel Enrique Morales Amaya.

CORREO ELECTRÓNICO
archivomilitaravila@et.mde.es

Vallespis,19
05071 ÁVILA
TEL.: 920352521
FAX.: 920 252251

10.4. Imatges referents a Joan Grau

10.4.1. Montarels

Métode ordinaire des Vacances de l'Établissement	Noms et Prénoms des Salarisés	Date d'Entrée en Service de chaque salarié	Dure du Congé annuel pour aux ayants droit	Date du Départ en Congé	Montant de l'Indemnité versée	Signature de l'employeur
P	Privat Léon	octobre 1936		2 au 1er août		
	Privat Sylvain	octobre 1941		2 au 1er août		
	Privat Robert	mai 1942		16 au 11 août		
	Privat René	juillet 1943		9 au 14 août		
	Durand Firmin	octobre 1941				
	Lest Paul	mai 1942				
	Minjac Paul	juin 1942				
	Lottès Louis	mai 1939				
	Grau Joseph	août 1940				
	Munoz André	mai 1940				
	Fargel Louis	octobre 1942				
	Claramonte Ghismon	" " 1941				
	Claramonte Vincent	octobre 1941				
	Durand Henri	octobre 1941				
	Béret Jean	octobre 1941				
	Vedus Joachim	décembre 1941				

Carnet n° 1000

Période ordinaire des Vacances de l'établissement	Noms et Prénoms des Salariés	Date d'Entrée en Service de chaque salarié	Monte du Congé annuel payé aux ayants droit	Date du Départ en Congé	Montant de l'indemnité versée	Accords Spéciaux ou Collectifs intervenus
170.035	Grav Joseph	1939	vingt jours de la fin au 28.3.1944	24.3.1944	pas d'indemnité	Cygnus forest
	<i>Semmes</i>					
	Sernandry. Etienne	1 Avril 44	7	14 Octobre	99.75X	V
	Jeanne	1 Avril 44	7	19. oct.	99.75X	V
	Hermine	1 Avril 44	7	14 Octobre	99.75V	V
	Marianne Henri	19 4 3	12.	14 Octobre	399	
	Sage Marguerite	19 4 3	12.	14 Octobre	399.	V
	Damienne	19 4 3.	12.	11. oct.	399.	V
	Elodie	19 4 3.	12.	2 Octobre.	6.02.	V
	Marie Antoinette	19 4 3.	6.	Fuel de l'usine	2	porté à la
	André José	de oct. 44.	6	Force de	Montée	1939-1944 Grav
	Alme Robert	20 oct. 44.	6.	Yvette	Montyumont	FRANCE